

GOD. VI. BROJ 4.

Pismo uredništva

Pula, decembar 2019.godine.

Poštovani čitaoci !

S ponosom obilježavamo prvih petnaest godina rada Srpskog kulturnog društva Istre “Nikola Tesla” Pula. Upravo tome i životu i djelima našeg najvećeg naučnika posvećen najveći dio ovog lista uz napomenu da se ove i naredne godine navršava 120 godina od najvećih eksperimenata na polju struja visokog napona i velikih frekvencija u Colorado Springsu kada je prvi put proizvedena umjetna munja dužine 40 metara što ni do danas nije premašeno. Pošto su urednici i suradnici ovog lista većinom prisutni u društvu od njegovog osnivanja oni su nastojali sve što napišu da i potvrde dokumentima vjerojatno imajući na umu poruku španjolsko-američkog književnika i filozofa Santajane da će oni koji zaborave svoju prošlost morati da je ponove. Na kraju ovaj list je i list protiv zaborava i najradije će ga čitati oni koje uspomene vežu za ovo društvo bilo da su njegovi članovi ili su samo u njega povremeno navraćali. Nadamo da će svatko od Vas u ovom listu pronaći poneku zanimljivost koja će Vas podsjetiti na rad ili samo boravak u SKDI “Nikola Tesla” Pula. I na kraju se nadamo da ćete nam i Vi idući put pomoći svojim angažmanom kod obilježavanja sličnih događaja i da nam nećete zamjeriti moguće propuste. Do petog izdanja želimo Vam ugodno čitanje.

Uredništvo

Iz sadržaja:

	<i>Strana</i>
1. Iz prošlosti SKDI “Nikola Tesla” Pula.....	<i>Jovo Vunjak1</i>
2. Nikola Tesla.....	<i>Milan Čubrilo2</i>
3. Dani Nikole Tesle	<i>Branka Daić Bursać i Milan Čubrilo ... 14</i>
4. 9. Dani Nikole Tesle....	<i>Branka Daić Bursać i Milan Čubrilo ,.....18</i>
5. Vjerski praznici	<i>Ljuba Stojaković i Željko Malić31</i>
6. 6. Festival multikulturalnosti.....	<i>Branka Daić Bursać i Dobrivoje Jaćimović.....33</i>
7. Dani glagoljaša u Istri	<i>Branka Daić Bursać i Milan Čubrilo35</i>
8. Prijem u Generalnom konzulatu R.Srbije u Rijeci	<i>Milan Čubrilo i Dobrivoje Jaćimović..36</i>
9. Koncert “Mladi u operi“	<i>Jovo Vunjak i Čedo Grabež36</i>
10. Rodoslovna veza Raduča i Bilogore.....	<i>Ranko Radelić..... 37</i>

IMPRESUM:

Izdavač: *SKDI “Nikola Tesla” Pula* Za izdavača: *Milan Čubrilo* Adresa: *Gajeva 3, 52100 Pula* Glavna urednica: *Branka Daić Bursać* Uredništvo: *Jovo Vunjak, Ljuba Stojaković, Dobrivoje Jaćimović* Suradnici: *Željko Malić, Čedo Grabež, Bojan Kovačević, Petar Jovetić, Jovo Desnica.*

Tisak (štampa): *KIKO , obrt za usluge tiskanja , Flanatička 11/1, Pula*

Sponzor :

Iz prošlosti Srpskog kulturnog društva Istre “ Nikola Tesla ”

SKDI “ Nikola Tesla ” osnovano je 18. aprila 2004. godine sa ciljem očuvanja i razvijanja nacionalnog, kulturnog i jezičnog identiteta srpske nacionalne zajednice i njeno integriranje u cjelinu društvenog identiteta kako Istarske županije tako i ostalih regija unutar Republike Hrvatske. Osnivači društva su članovi bivšeg Pododbora Prosvjeta iz Pule koji su bili nezadovoljni radom Pododbora i njegovim statusom unutar Prosvjete Zagreb.

*Za naziv društva odabrano je ime **Nikole Tesle** jednog od najpoznatijih svjetskih naučnika iz područja elektriciteta i nauke općenito koji je porijeklom Srbin iz Like (kojem ćemo u ovom listu posvetiti poseban tekst).*

*Da bi što bolje upoznali lik i djelo slavnog naučnika i približili ga građanima Pule i Istre članovi našeg društva već devetu godinu za redom održavaju “**Dane Nikole Tesle**” predavanjima o liku i djelu Nikole Tesle, te prigodnim izložbama porodičnih slika i dokumenata i posebno fotografijama graditeljstva **Like (Teslinog zavičaja), Dalmacije, Banije, Korduna, Slavonije***

*U ovom broju listu pored projekta “**9. Dani Nikole Tesle**” opisat ćemo još nekoliko projekata koje je ovo društvo realiziralo u ovoj i proteklih **petnaest godina rada.***

*U ovoj godini realizirana je posjeta **MC Nikola Tesla u Smiljanu u sklopu koje su posjećene i lokacije vezane za Teslu u Gospiću i Raduču (Drenovacu Radučkom).** Odvojeno od ovog posjeta obavljene su pripremne radnje za posjetu ostalim Ličkim mjestima vezanim za Teslu i njegove najbliže pretke (Štikada, Tomingaj, Deringaj ...) Posjetili smo Manastir Gomirje koji je i Tesla posjetio sa ujakom Petrom Mandićem prilikom svog posljednjeg boravka u Lici. Učestvovali smo na manifestaciji “**6. Festival multikulturalnosti**” u organizaciji Istarske županije i Grada Pule, koji su i pokrovitelji navedene manifestacije i najvećim dijelom i ostalih naših projekata uz **Upravu za dijasporu Ministarstva spoljnih poslova Republike Srbije** na čemu im se posebno zahvaljujemo.*

*Iz prošlosti izdvajamo : **Malu školu ćirilice i Ljetnu školu Peroj** posvećene najmlađima da nauče i drugo slavensko pismo “ćirilicu”, zatim **Etno zbirka narodnih nošnji i upotrebnih predmeta** koje su baštinili Srbi s lijeve strane Drine i posjećivanje manastira Srpske pravoslavne crkve u Hrvatskoj njegujući time pripadnost Srpskoj pravoslavnoj crkvi .*

Poštovani čitaoci dalje ne ćemo opisivat što Vas čeka u ovom broju časopisu već prepuštamo Vama da to sami otkrijete.

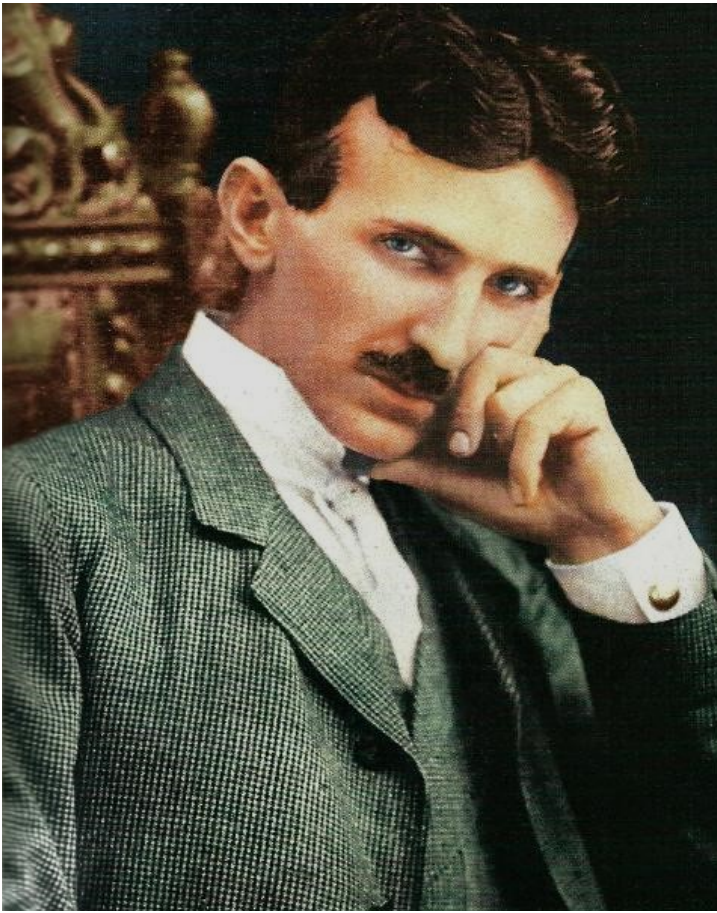
Jovo Vunjak

NIKOLA TESLA

10.07.1856. – 07.01.1943.

po Julijanskom kalendaru
28. 06. 1856.-25. 12. 1942.)

Prošle su 163. godine od *rođenja* i 76. godina od *smrti Nikole Tesle*, ako ne najvećeg onda sigurno jednog od najvećih znanstvenika i izumitelja na polju elektrotehnike i elektriciteta uopće. Predstaviti na nekoliko stranica teksta znanstvenika koji više od 60 godina uspješno radi a od toga više od 50 godina uspješno patentira nove izume svakako je nezahvalan posao, iako su o Tesli napisane mnoge knjige i brošure i bezbroj novinskih članaka uvijek je o ostalo nešto ne obuhvaćeno. Započet ću ovo predstavljanje Tesle onako kako je on to sam uradio na početku *Patentne prijave broj 381,968* koju je predao Patentnom uredu SAD-a 12.10.1887. godine, a koja se odnosi na jedan od najpoznatijih Teslinih patenata *Elektromagnetski motor (Princip okretnog magnetskog polja)*- gdje on kaže "Svima kojih se to može ticati, daje se na znanje da sam ja Nikola Tesla iz Smiljana, iz Like, pogranične zemlje Austro-Ugarske, nastanjen u New Yorku, N.Y., pronašao izvjesna nova korisna unapređenja kod elektromagnetskih motora za koja je u daljnjem tekstu data specifikacija, ...", dakle Nikola Tesla rođen je u Lici u Smiljanu (kod Gospića) 10.07.1856.g. ili 28.06.1856. po Julijanskom kalendaru (sl. 1. obnovljena rodna kuća Nikole Tesle i SPC Sv. apostola Petra i Pavla u kojoj je službovao Teslin otac Milutin), kao četvrto dijete majke Georgine (Đuke) Mandić (domaćice) rođene u Tomingaju (kod Gračaca) 1822. godine (slika 2a.) i oca Milutina Tesle (slika 2.) svećenika Srpske pravoslavne crkve rođenog u Raduču (kod Gospića) 1819.godine. Ime dobiva po dva djeda Nikoli Mandiću (djed po majci) rođen u Tomingaju 1800.god. također svećenik SPC i Nikoli Tesli (djed po ocu) rođen 1789. godine u Raduču

Slika 1.

Slika 2.

Slika 2a.

i lako možemo zaključiti da je osnovno zanimanje ženskog roda u porodici Nikole Tesle bilo domaćinstvo, a kod muškog roda gotovo podijeljeno između svećeničkog i vojnog zanimanja (ovo se može zaključiti i kod šire porodice). (Slika 3. prikazuje kartu Like sa istaknutim centrom Gospić i mjestima rođenja Nikole Tesle i njegovih najbližih predaka).

Slika 3.

Prezime Tesla postojalo je u Lici samo u Raduču (ispod najviših vrhova Velebita). O porijeklu prezimena postoji više verzija. Po riječima Save Kosanovića (sina Tesline sestre Mari-ce) prezime dolazi od imena naselja Tesleum koje se u Rimsko doba nalazilo na mjestu (ili pored) današnjeg Raduča. Po jednom kazivanju porodica Tesla se ranije prezivala Draganić i postoji predanje u porodici da su članovi jedne grane dobili nadimak "Tesla" zbog njihove nasljedne osobine koju su gotovo svi imali, a to su vrlo široki istureni prednji zubi, koji su ličili na drvo-djeljski alat sa tim imenom. Po jednoj verziji prezime se povezuje sa užičkim krajem. Po Jovanu Cvijiću, Milanu Karanoviću i Jovanu Dučiću Tesle vode porijeklo iz Hercegovine. Historičar Kljajević ih smješta u Zetu u bratstvo Komnenovića i povezuje ih s "mitskim" Pavlom Orlovićem barjaktarom cara Lazara. Zatim preseljenje Draganića ili Draginića od Zadra odnosno Novog Vinodolskog u Raduč i transformacija prezimena u Tesla (Ćiril Petešić). I najnovije u svojoj knjizi 2005.g. rumunjski autor Valentin Oridiua Văzdoage tvrdi da je Tesla Istrorumunj (Vlah), jer da Liku od 15. odnosno 16. stoljeća naseljavaju isključivo Istrorumunji. Svaka od ovih teza ima svoje postavke koje se mogu i prihvatiti i osporavati. Ne ću ovdje osporavati ni jednu od navedenih teza jer prezime Tesla postoji i na Kordunu blizu Karlovca ne ovisno o Teslama iz Raduča, ali i u Ukrajini gdje postoje i mnoga druga prezimena koja smo susretali u Vojnoj Krajini, nego

Slika 4.

Slika 5

Slika 6

ću zaključiti - *Nikola Tesla je rođen u Lici*. Roditelji Nikole Tesle imali su tri kćeri Angelinu Trbojević (sl. 4.), Milku Glumičić (sl. 5.) Maricu Kosanović (sl. 6.) i dva sina Danu i Nikolu. Dane je smrto stradao nesretnim slučajem u 14-oj godini života (1863.g.), što je na Nikolin život ostavilo veliki utjecaj. *Tesla polazi i završava prvi razred osnovne škole u Smiljanu*, gdje započinje njegova igra s vodenicom na potočiću Vaganac. 1863.g. roditelji se sele u Gospić i Tesla nastavlja i završava osnovnu školu u Gospiću 1866. godine. *Od 1866. do 1870. pohađa Nižu realnu gimnaziju u Gospiću, a od 1870. do 1873. pohađa Višu realnu gimnaziju u Karlovcu*, gdje na njega posebno impresivan dojam ostavlja profesor fizike Martin Sekulić prilikom tumačenja *polarne svjetlosti* (tada se opredijelio za elektrotehniku). Za vrijeme školovanja u Karlovcu često je odlazio u Liku i pored Smiljana, Gospića, Tomingaja često bi posjećivao Raduč , a posebno uzvišenja u Raduču: Okič 683m (sl. 6b), gdje su mu rođeni otac, djed i pradjed..., Obljaj 640 m (sl.6c), gdje mu je rođena baba po ocu..., Teslinu kosu 785 m, Bunovac 1200 m, (Zir 850 m) i na kraju neostvareni plan Malovan 1709 m, za kojeg je Tesla pitao svakog tko bi došao iz Raduča kod njega u New York *“Da li je bio na Malovanu“*. Često je isticao da je nebo iznad Raduča posebno svijetlo i doista za vrijeme ljetih noći to tako izgleda, a za vrijeme oluja s ovih uzvišenja se često može vidjeti kako se munje podižu od tla prema nebu. I moguće je da je i to utjecalo na njega kad je za svoj laboratorij u kojem je ispitivao pored ostalog i munje izabrao Colorado Springs koji se nalazi na nadmorskoj visini 1800 m . *Od 1873. do 1875. boluje od kolere. Od 1875. do 1878. studira na Politehničkoj školi u Gracu (Austrija)*, gdje prof. Jakob Pöschl smatra nemogućom Teslinu ideju o *unapređenju Grammeova stroja* uklanjanjem komutatora koji je služio za promjenu toka struje ali su se u njegovom radu stvarale iskre. (Grammeov stroj mogao se upotrebljavati kao motor i kao generator. Prvi električni motori radili su na istosmjernu struju i trebao im je komutator kako bi promijenili tok struje). *1879.godine prekida studij i traži posao u Mariboru*, zatim se vraća u Gospić gdje mu ubrzo umire otac i on ponovno 1880. odlazi na studij ovaj put u Prag na Karlov univerzitet da studira prirodnu filozofiju. Ubrzo zbog nedostatka sredstava prekida studij i traži zaposlenje. *Godine 1881. zapošljava se u Centralnom telegrafskom birou Ugarske vlade posredstvom svog ujaka Paje Mandića i njegovog prijatelja Ferenc Puškasa*, koji gradi telefonsku centralu u Budimpešti. *To možemo smatrati početkom Teslinog stvaralačkog puta*, jer iste godine otkriva aparat za pojačanje glasa kod telefona. Godine 1882. zbog prenapornog rada Tesla je doživio živčani slom koji se manifestirao preosjetljivošću sluha, što on opisuje u životopisu. Tada sluša savjet koji mu daje njegov prijatelj Anatal Sigety (majstor – mehaničar) koji je s njime stalno radio, da se bavi gimnastikom i da ide u duge šetnje.

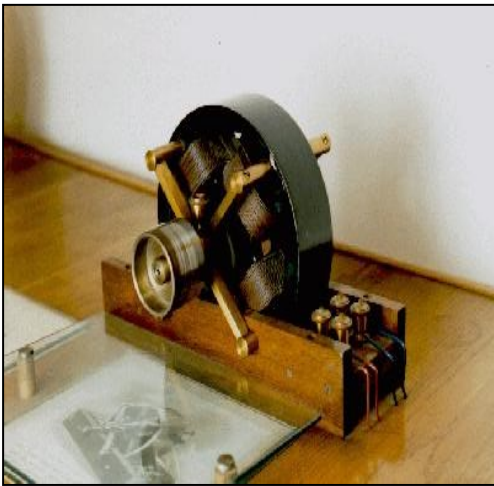
Slika 6 b

Brijeg Okič (683m) u Raduču pod kojim je bila rodna kuća Teslinog oca Milutina i djeda Nikole. Mjesto sa kojeg je Tesla za vrijeme ljeta promatrao posebno svijetlo nebo a za vrijeme oluja kako se munje podižu od tla prema nebu.

Slika 6 c

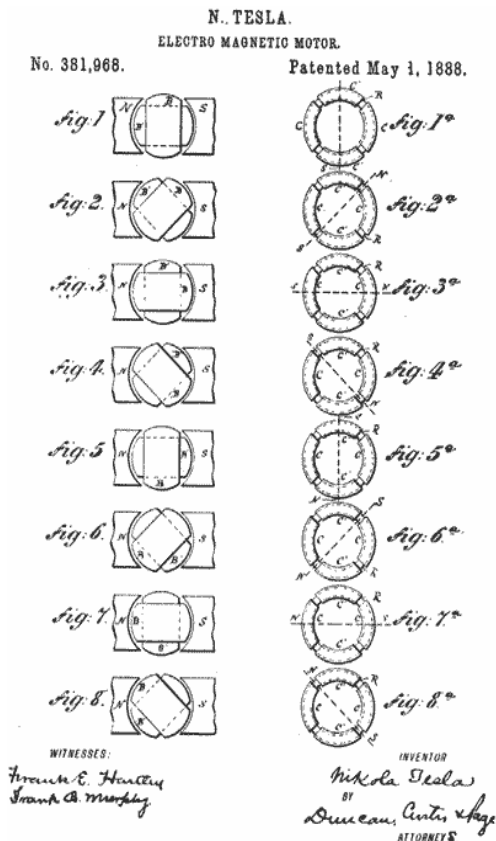
Brijeg Obljaj (640 m) u Raduču pod kojim je bila rodna kuća Ane Kalinić (Tesline babe po ocu). Foto: Jugoda Čubrilo

Slika 7.

Slika 7a.

Slika 8.

U jednoj takvoj šetnji Tesli se javila ideja "okretnog magnetskog polja" i on je želio napraviti motor bez komutatora i bez četkica. Kako za tu ideju u Budimpešti nije imao uvjete odlazi u Pariz posredstvom Ferenc Puškasa kod njegovog brata Tivadara u Edisonovu kompaniju za Europu ("Compag Continentale Edison de Paris") gdje 1883. godine izrađuje prvi svoj induksijski elektromotor (dvofazni) i demonstrira njegov rad u Strazbourgu 10.07.1883. g. (sl.7. jedan od originalnih modela Teslinih motora). Bio je to prvi izmjenični elektromotor u demonstracionoj veličini 70 cm×25 cm×70 cm i mase 30 kg (kopija ovog modela u Tehničkom muzeju Zagreb može se staviti u rad). Kako ni ovdje ne može dobiti sredstva za daljnje usavršavanje motora 1884.g. odlazi u Ameriku u Edisonovu kompaniju "Machine Works" u New York, ali ni tamo ništa bolje, jer je Edison pobornik istosmjerne struje i ne dopušta rad na izmjeničnoj struji (sl.7a prikazuje parobrod City of Richmond s kojim je Tesla 1884. doplovio u SAD). Tesla ubrzo napušta Edisona (na početku 1885.) i uz novčano sudjelovanje radnika iz Edisonovih radionica osniva krajem marta 1885. kompaniju "Tesla Electric Light and Manufacturing Company" sa sjedištem u New Jerseyu. Kompanija je bankrotirala već naredne godine zbog velike ekonomske krize u Americi, ali i za to kratko vrijeme Tesla je prijavio sedam patenata koji su se odnosili na električnu lučnu rasvjetu. U aprilu 1887.g. Tesla uspostavlja vezu sa A. K. Brownom direktorom "Western Union Telegraph Company" i dobiva zajam (osnovni kapital) od \$ 500000 i osniva "Tesla Electric Company" u New Yorku i tada počima najveća serija patenata (40), koje bi jednim imenom mogli zvati Teslinim polifaznim sistemom a odnose se na elektromotore i generatore (dvofazne i trofazne izmjenične struje), zatim na prienos i razdiobu električne energije polifaznog sistema . Slika 8. prikazuje shemu sa patentne prijave 381 968 od 12.10.1887.g., okretnog magnetskog polja i elektromagnetskog motora, na kojem je zajedno sa patentima 381 969 i 382 279 po izvaji Tesle 1906.g. (po isteku patentnih prava za iste) zasnovano tri četvrtine posla vezanog za električnu struju. Sa modela (sl. 7.) vidljivo je da je stator motora prstenasta zavojnica s četiri namotaja u uspravnom položaju u kojoj nastaje okretno magnetsko polje (parovi dijametralno postavljenih namotaja spojeni su na prvu odnosno na drugu fazu dvofazne izmjenične struje). Unutar nje smješten je rotor, kružna metalna ploča na vodoravnoj osovini s naznačenim smjerom elektromagnetskog sjevera u osam različitih položaja rotora (sl. 8.), lako zaključujemo da se smjer sjevera mijenja (rotira). Ovo Teslino otkriće temelj je tehnike izmjeničnih struja koje i danas prevladava u svijetu u proizvodnji, prijenosu i upotrebi električne energije. Zamjenom faza na statorskim namotajima motor mijenja smjer vrtnje. Najbolja naprava za demonstriranje djelovanja okretnog magnetskog polja je "rotirajuće jaje" kojim je Tesla na popularan način demonstrirao jedan od učinaka okretnog magnetskog polja na Svjetskoj izložbi u Čikagu 1893. godine,

Slika 9.

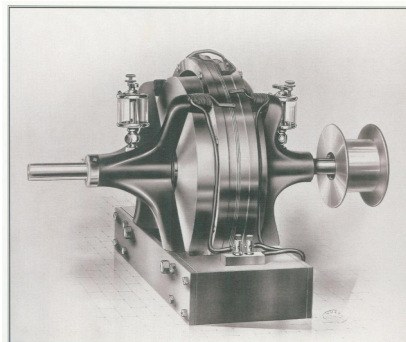

Slika 10.

postavivši metalno jaje da se rotacijom uspravi na svoj vrh (sl.9.). Demonstracijski model bio je u veličini (75×66×10) cm , mase oko 80 kg. Na prstenastu jezgru izrađenu od niza međusobno izoliranih bakrenih limova namotana su četiri namotaja lakirane bakrene žice, s time da su dva i dva nasuprotna namotaja međusobno spojena. Vanjski promjer zavojnice je 65 cm, unutarnji 40 cm a visina 6 cm. Zavojnica je postavljena na drvenu podlogu (75×66×4) cm na kojoj su četiri priključna mjesta koja se spajaju na dvofaznu izmjeničnu struju. Struja se uključuje dvopolnom sklopkom, a mogu se zamjenjivati njezine faze. Bilo koji metalni predmet (jaje, štapićasti magnet, kavezni rotor) stavljen unutar zavojnice rotira pod djelovanjem okretnog magnetskog polja koje u njoj nastaje. Za proizvodnju dvofazne izmjenične struje kojom je stvarao svoje okretno magnetsko polje te njime pokretao motore dvofazne izmjenične struje Tesla se koristio generatorima poput ovoga (sl. 10.). Istosmjerna struja iz vanjskog izvora stvara u statoru stroja stalno (nepromjenjivo) magnetsko polje, a u namotajima rotora koji u toku vrtnje generatora sijeku magnetske silnice toga polja induciraju se izmjenične struje (u svakom namotaju po jedna). Kao rezultat toga što su namotaji rotora smješteni pod pravim kutom struja inducirana u drugom namotaju "kasnit" će za 90° za strujom induciranom u prvom namotaju - nastaje fazni pomak - dvofazna izmjenična struja. Stroj može raditi i kao elektromotor .

Sada zaključujemo da je prve pokuse s izmjeničnim strujama Tesla izvodio strojevima dvofazne izmjenične struje, pa su i u prvoj suvremenoj hidrocentrali izgrađenoj na slapovima Niagare bili ugrađeni dvofazni generatori, no ubrzo prelazi na sustav trofazne struje, te izrađuje prve trofazne generatore i motore. Kod ovog generatora struja se inducira u statorskim namotajima, pa ju je lakše odvoditi sa stroja. Stator nosi na sebi šest namotaja, po dva (nasuprotna) za svaku fazu. Rotor ima dva namotaja u kojima istosmjerna struja iz vanjskog izvora stvara stalno magnetsko polje. Vrtnjom rotora mehaničkom energijom dovedenom izvana ovo elektromagnetsko polje rotira i izaziva indukciju struje u statorskim namotajima.

Tesla je obavljao pokuse sa strujama od četiri i više faza, ali njegov trofazni sistem izmjeničnih struja danas je gotovo isključivo u proizvodnji, prijenosu i upotrebi električne energije. (Kod manjih snaga danas se upotrebljavaju motori jednofazne izmjenične struje, koje je također prvi konstruirao Tesla). Da bih se lakše i brže ispitali nabrojani patenti polifaznog sistema Tesla je po želji patentnog ureda izradio dva prototipa motora i poslao na ispitivanje kod prof. W. Anthonyja, koji je impresioniran sa karakteristikama motora i predlaže Tesli da održi predavanje pred članovima Američkog instituta elektroinženjera i demonstrira njihov rad (predavanje održano 16.05.1888.). Odmah poslije predavanja George Westinghause nudi Tesli za svaki patent polifaznog sistema (njih 40) po 25 000 dolara, za rad u tvornici kao savjetnik 2 000 dolara mjesečno i po svakoj proizvedenoj konjskoj snagi motora jedan dolar. Tesla je prihvatio ponudu, likvidirao vlastitu kompaniju (ostavio samo laboratorij) i posvetio se istraživačkom radu.

Alternating electric current generator,
March 10, 1891.

Slika 11.

Godine 1889-e Tesla postaje državljanin SAD-a (poslije pet godina boravka u toj zemlji). U istoj godini Tesla nakratko napušta SAD-e (ovo putovanje ne spominje u životopisu), posjećuje Pariz a odatle zajedno s ujakom Petrom Mandićem posjećuje Liku. Boravi kraće vrijeme u manastiru Gomirje (gdje mu je ujak službovao kao svećenik) i na početku 1890-e godine vraća se natrag u SAD.

Slijedi druga etapa istraživačkog rada koja je trajala gotovo jedanaest godina koju najčešće zovemo "Struje visokog napona i visoke frekvencije" (cca 80 patenata). Prvi na redu su generatori srednjih frekvencija (do 30 000 Hz) sl.11.

Ovi generatori kasnije nalaze primjenu u pogonu radio-stanica i u indukcijskom grijanju. Međutim njihovim radom Tesla nije bio zadovoljan, jer se nije mogla održavati dovoljno velika i konstantna brzina okretanja, pa je morao pronaći rezonanciju za proizvodnju povoljnih visokofrekventnih struja. Ubrzo prijavljuje tri patenta koji već koriste rezonanciju i prilagođavanje, a visokofrekventne struje primjenjuje na istraživanje svjetlosnih efekata (na Crookesovim cijevima). To su patenti: *Metoda i aparat za električnu konverziju i razdiobu – Sistem električne rasvjete – Električna žarulja*. Nakon ovih prijava Tesla je 20.05.1891.g. održao svoje drugo čuveno predavanje pred članovima Američkog instituta elektroinženjera na sveučilištu Columbia u New Yorku pod naslovom "Experiments with alternate currents of very high frequency and their application to methods of artificial illumination" (Pokusi sa izmjeničnim strujama vrlo visokih frekvencija i njihova primjena u metodama umjetne rasvjete). Na početku predavanja Tesla se posebno osvrće na elektricitet i kaže "elektricitet i magnetizam sa svojim singularnim odnosom, sa svojim prividno dualnim karakterom, jedinstveni među silama u prirodi, sa svojim pojavama privlačenja, odbijanja i rotacije, čudnim manifestacijama misterioznih učinaka, stimuliraju i uzbuđuju um na razmišljanje i istraživanje Što više napredujemo u studiju električnih i magnetskih pojava to smo više svjesni da će postojeće metode biti kratkog vijeka... Vrtimo se kroz beskrajni prostor s neshvatljivom brzinom – sve je oko nas u vrtlogu. Sve je u kretanju, svuda je energija. Mora postojati neki put da tu energiju iskoristimo direktno". Dalje na tom predavanju Tesla tumači zašto se pokazuju svjetlosni učinci u vakuumskim cijevima, pa kaže "...svjetlosna struja je posljedica kontakta zračnih molekula s točkastom elektrodom; one su privučene pa odbijene, nabijene pa izbijene, a njihovi su atomski naboji na taj način poremećeni, vibriraju i emitiraju svjetlosne valove..." U nastavku predavanja Tesla podstiče na razmišljanje, da treba pronaći način da se proizvede plamen koji će davati svjetlo i toplinu (ne kemijskom reakcijom), dakle bez potrošnje materijala. Da to proizvedemo potrebne su velike frekvencije i potencijali, a za to su potrebne savršene metode. Za proizvodnju struja visokih frekvencija i visokih napona i za rad sa njima potrebno je riješiti neke sporedne stvari, tako kaže Tesla i ubrzo prijavljuje četiri patenta (*Električni kondenzator – Električni vodič – Žarno električno svjetlo – Električni željeznički sistem*). Ovaj treći nije do danas iskorišten iako je Tesla smatrao da proizvodi svjetlo sa najmanje gubitaka. Poslije prijave ovih patenata putuje u Europu i drži predavanja 03., 04. i 19. veljače 1892.g. pod naslovom "Eksperimenti sa strujama vrlo visokih napona i frekvencija" (*Experiments with alternate currents of high potential and high frequency*) pred Institutom elektroinženjera i Kraljevskim društvom u Londonu i Francuskim društvom za fiziku u Parizu. Na ovim predavanjima pokazao je kako se dobivaju izvori visoke frekvencije u kontinuiranom radu, mnogi tipovi izvora svjetlosti i svjetlosni učinci i time udario temelje luminiscentnim izvorima svjetla. Sa ovim pokusima direktno je pomogao da i drugi znanstvenici dođu do svojih najvećih otkrića i vjerojatno Nobelovih nagrada (Röntgen do X-zraka, Thomson do otkrića elektrona), iako je poznata javna prepiska između Tesle i J.J.Thomsona 1891.g. kada Tesla tumači svoj pokus s električnim izbijanjem u vakuumskoj cijevi kao posljedicu djelovanja nabijenih čestica, a J.J. Thomson osporava tvrdeći da se ti učinci mogu dobiti i bez elektrostatiskog djelovanja. Tesla je explicitno odgovorio da je opažena pojava posljedica gibanja "malih nabijenih kuglica" velikom brzinom pri čemu se sudaraju s molekulama razrijeđenog plina. Pet godina kasnije Thomson je jednim drugim pokusom pokazao postojanje elektrona. Poslije ovih predavanja Tesla putuje u Liku u rodni kraj (posljednji put) i preko Zagreba, Varaždina, Budimpešte i Beograda vraća se u Ameriku.

Slika 12.

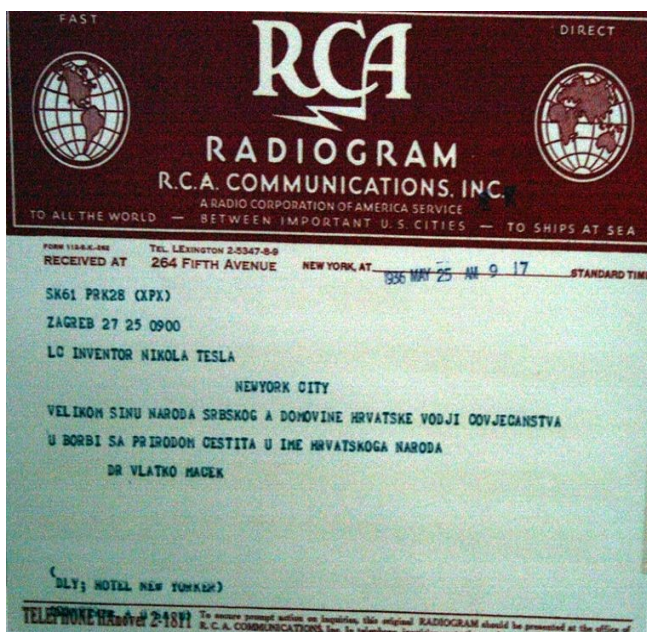
malih nabijenih kuglica" velikom brzinom pri čemu se sudaraju s molekulama razrijeđenog plina. Pet godina kasnije Thomson je jednim drugim pokusom pokazao postojanje elektrona. Poslije ovih predavanja Tesla putuje u Liku u rodni kraj (posljednji put) i preko Zagreba, Varaždina, Budimpešte i Beograda vraća se u Ameriku.

Zagreb : Tesla je u zgradi današnje Stare gradske vijećnice održao predavanje 24.05.1892.g. na kojem je predložio Zagrebu izgradnju vlastite hidroelektrane izmjenične struje. Ovaj posjet je zabilježen podizanjem spomen ploče s Teslinim likom i tekstom (sl.12) : "Smatram svojom dužnošću da kao rođeni sin svoje zemlje pomognem gradu Zagrebu u svakom pogledu savjetom i činom...."

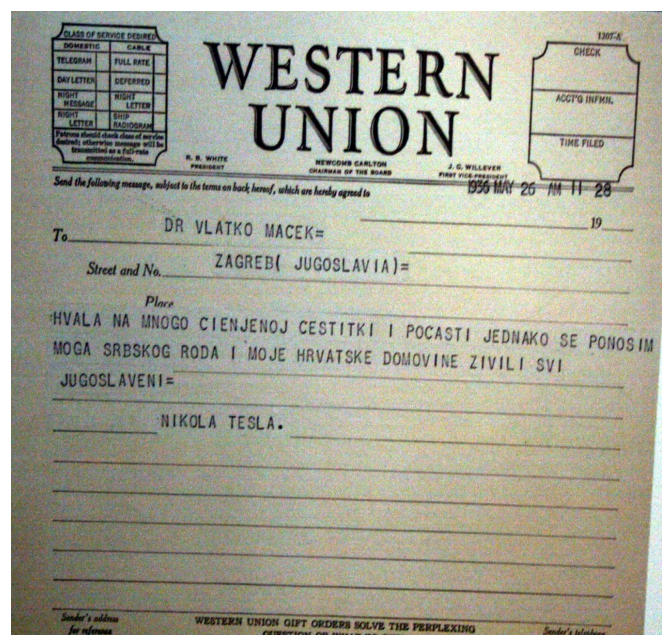
Beograd : U Beogradu drži predavanje u Velikoj školi i gostuje u klubu književnika gdje pored ostalog kaže: „Ponosan sam što sam potekao iz zemljoradničkog viteškog naroda, koji je u neprestanoj ljutoj borbi za svoje ideale i evropsku kulturu zadužio Evropu i svuda zaslužio čast i poštovanje čitavog svijeta, naročito velike Amerike.“

„Ako budem imao sreće da ostvarim barem neke od svojih ideja, to će biti dobročinstvo za cijelo čovječanstvo. Ako se te moje nade ispune, najslađa misao biće mi ta da je to djelo jednog Srбина.“ „Ja sam, kao što vidite i čujete, ostao Srbin i preko mora, gdje se ispitivanjima bavim. To isto treba da budete i vi i da svojim znanjem i radom podižete slavu srpstva u svijetu.“

Spomenimo sada ovdje i razmjenu telegrama između dr. Vlatka Mačeka i Nikole Tesle 1936.g. povodom Teslinog 80-tog rođendana (za koji je bio i formiran poseban odbor u New Yorku) čiji se dijelovi često citiraju slika 12.a. i 12.b. Po povratku u Ameriku nastavlja s istraživačkim radom. Učestvuje na svjetskoj izložbi u Chicagu 01.05.1893.g. (koja se održala u slavu četiristo godina otkrića Amerike), gdje demonstrira pored “Columbova jaja” prvi put i neonsko osvjetljenje, napravivši od svjetlećih cijevi imena poznatih naučnika Faraday, Maxwell, Henry,..., da upali neonsku bežičnu žarulju

Slika 12.a.

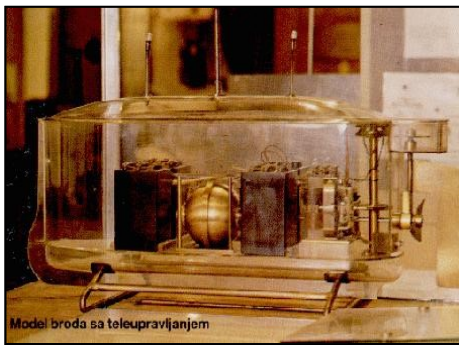

Slika 12.b.

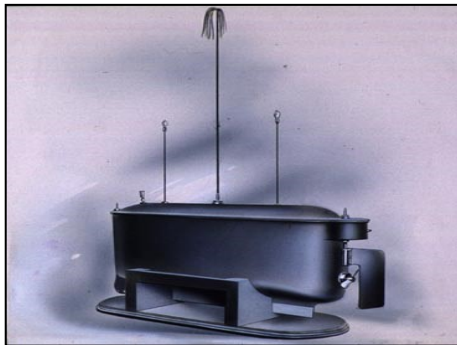

Slika 13.

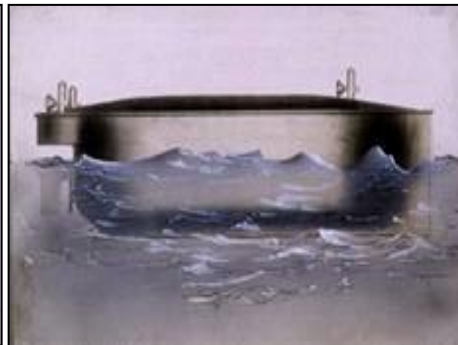
držeci je u ruci, sa strujom vrlo visoke frekvencije, dokazavši mogućnost bežičnog prijenosa energije (ovo je već uradio u New Yorku 1890.g. sa žaruljom obložena s fosforom napunjenom s plinom pod sniženim tlakom – sl. 13.). Drži predavanja na temu “Light and other high frequency phenomena” (Svjetlosne i druge pojave sa visokim frekvencijama) Franklinov institut, Filadelfija i Nacionalna Asocijacija električnog osvjetljenja, Sent Luis. Slijede patenti metoda i aparata za prijenos, razdiobu, proizvodnju i mjerenje električne energije i izumi za različite namjene. Tesla u 1890-im godinama gotovo ne spominje Niagaru, iako je kao učenik bio opčinjen opisom njenih slapova i zamišljao veliki kotač koji oni pokreću, tada je rekao ujaku da će otići u Ameriku ostvariti taj projekat. Trideset godina kasnije to se i ostvarilo, točnije 15.04.1895.g. počeo je sa radom prvi agregat u elektrani na Niagari, a u augustu isporučena električna energija, a u novembru 1896.g. završena kompletna elektrana i prvi dalekovod od 35 kV za Buffalo duljine 22 milje. (Bila je to pobjeda izmjenične struje nad istosmjernom).

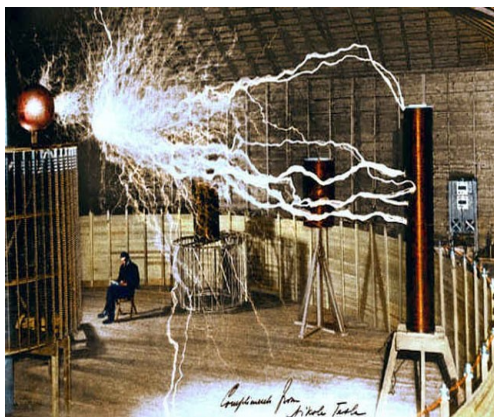
Slika 14.

Slika 15.

Slika 15.a

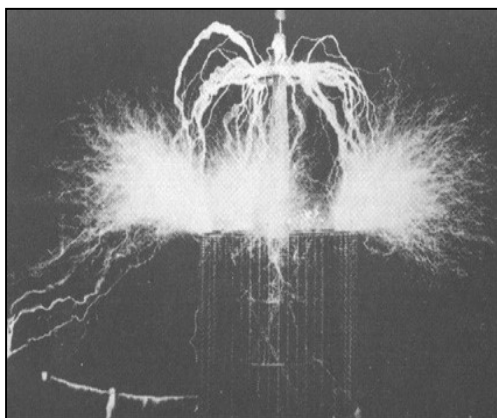
Slika 16.

Slika 17.

Godine 1895. izbio je požar u Teslinom laboratoriju u New Yorku i on je izgorio do temelja sa svim aparatima, ali A.D. Adams direktor Morganove banke daje kredit a novi laboratorij koji je proradio za nekoliko mjeseci. Odmah se nastavlja serija patenata koja se odnosi na prijenos energije i obavijesti bez žica. Prvi među njima je 568 176 (*Apart za proizvodnju električnih struja visokih frekvencija i visokog napona*), zatim način njegovog podešavanja patent 568 178. Dalje slijede novi uređaji za proizvodnju struja visokih frekvencija, novi kondenzatori, novi kalemovi, novi transformatori, rotacioni prekidači i na kraju 1898.g. patent broj 613 809 *Aparat i metoda upravljanja mehanizmima pokretnih brodova ili vozila (Method of and Apparatus for Controlling Mechanism of Moving Vessels or Vehicles)*, slika 14. prikazuje unutrašnjost daljinski upravljano broda, a slika 15. njegov vanjski izgled. Ovim uređajem Tesla je začetnik daljinskog upravljanja (telemehanike do tada nepoznate grane tehnike), ali i robotike, koje će kasnije naći široku primjenu od dječjih igraćaka do svemirskih letjelica bez ljudske posade. Prilikom prve demonstracije ovog modela 1898.g. (slika 15.a.) na električnoj izložbi u Medison Square Gardenu prikazan je brod željeznog trupa koji se kretao po malom jezeru željenim smjerom i željenom brzinom. Namjera Tesle je bila izgraditi prave automate koji misle i koji će zamjeniti čovjeka u teškom radu. U cilju eksperimentiranja s bežičnim prijenosom energije, prijemom i odašiljanjem obavijesti, te popratnim učincima visokofrekventnog električnog polja, Tesla 1899.g. gradi laboratorij u Colorado Springsu, gdje utvrđuje da se *elektromagnetski valovi niskih frekvencija prenose kroz prostor između zemljine kore i jonosfere ("Tesla-Shuman cavity")*.

Jedan od Teslinih biografa John J.O'Neill tvrdi da je iz navedenog laboratorija Tesla prenio energiju na 26 milja i upalio 200 žarulja od po 50 W (sličan eksperiment kasnije nije ponovljen) i dokazao da je Zemlja vodič. *Iz Colorada Springsa potječe nekoliko vrlo značajnih patenata 685 953 do 685 956 Metoda inteziviranja i upotrebe učinaka prenesenih kroz prirodno sredstvo – Aparat za upotrebu učinaka prenesenih iz daljine do prijemnog uređaja kroz prirodno sredstvo.* Slika 16. prikazuje Teslu u laboratoriju gdje sjedi i čita dok iznad njega blješte munje visokofrekventnih struja napona od nekoliko milijuna volti dužine do 7 m, a slika 17. događanja na vrhu drvene građevine od 60 metara sa visokom bakrenom antenom na vrhu, kada je Tesla vršio jedan od najvećih eksperimenata svih svih vremena (piše Aleksandar Milinković u knjigi "Teslino tajno oružje") proizvedena je do sada najveća munja dužine oko 40 metara. Cilj eksperimenta je bio da proizvede električni impuls velike snage i da ga usmjeri prema Zemlji očekujući da bi struja usmjerena prema tlu mogla da putuje bez prekida kao radio-valovi i to brzinom svjetlosti sve do suprotne strane planete kada bi se vraćala natrag kao vodeni val kad naiđe na prepreku.

Slika 18.

Slika 19.

Slika 20.

Slika 21.

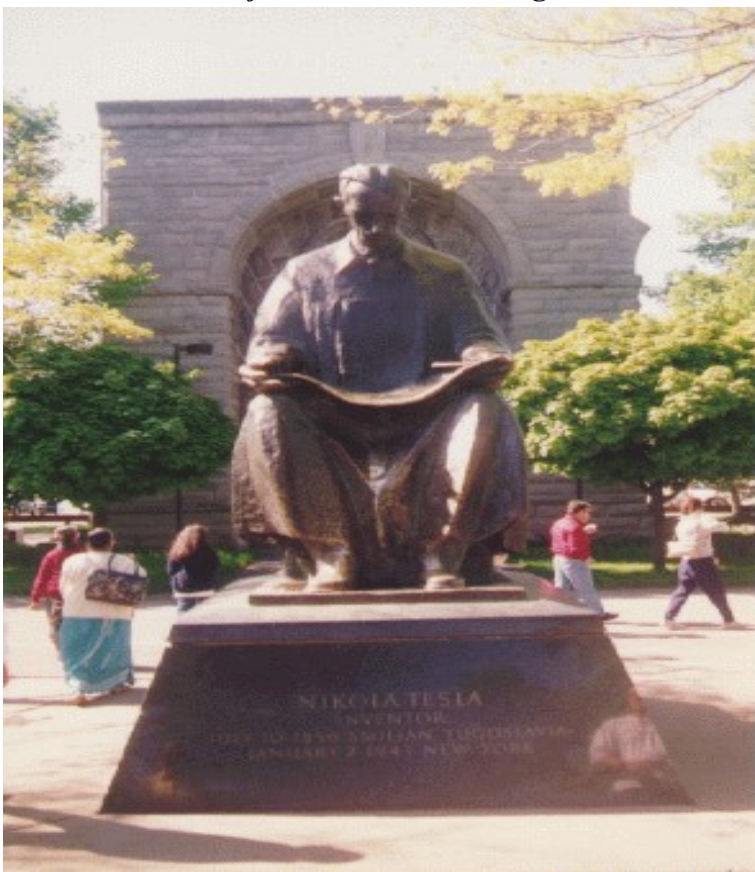
Velika električna kretanja Tesla je izvodio pomoću električnih oscilacijskih transformatora pomoću kojih se mogao postići napon do 15000 000 V i frekvencija većih od 200 000 Hz, (slika 18.prikazuje jedan od njih u toku električnog pražnjenja). Svi vraćeni valovi dodirivali bi antenu jedan za drugim, a zatim se odbijali od nje praveći munju. (Koristeći rezultate ovog eksperimenta 1950.godine poslani su radarski signali prema Mjesecu i zatim primljeni u povratku).

Ovaj Teslin oscilacijski transformator zovemo još i Teslina zavojnica (*Tesla Coil*), koji je imao do danas mnogo primjena od radiotehnike, industrije, domaćinstva i izveden je u mnogo oblika (jedan od prvih prikazuje slika 19.). Nakon ovih eksperimenata Tesla se 1900. god. vraća u New York i prijavljuje novu seriju patenata Aparata za prijenos i korištenje električne energije, metoda pojačanja i korištenja djelovanja energije prenijete kroz prirodnu sredinu i uređaja i metoda za prikupljanje izračene energije. Da bi nastavio sa bežičnim prijenosom snage na daljinu Tesla je morao staviti pod kontrolu vatrene kugle (*kuglaste munje*), odnosno otkriti uvjete da bi se one stvorile i eksplodirale. Uspio je otkriti da su parazit-ske struje koje se javljaju unutar toka glavne struje uzrok pojave kuglastih munja, a njihove različite frekvencije uzrok njihove eksplozije, međutim nije zabilježen način kako ih izazvati gdje treba i da eksplodiraju kad treba. Od 1901. do 1905.g. na Long Islandu započinje graditi toranj visine 187 stopa s kuglastim vrhom 68 stopa (slika 20.) s namjerom da ga upotrijebi kao svoju radio stanicu pomoću koje će svijet steći mogućnost direktne komunikacije u riječi i slici bez obzira na udaljenost. Toranj iz financijskih razloga nije nikad završen i na kraju je srušen 1917.g. To je bio Teslin najveći poraz, međutim on nastavlja raditi dalje, ali svoj rad preusmjerava na turbine i druge projekte. Prvu turbinu bez lopatica Tesla objavljuje 1906.g. (na svoj pedeseti rođendan), masa joj je bila 5 kg a razvijala je snagu od 110 KS i 35000 okretaja u minuti. Turbina se uz male modifikacije lako pretvarala u pumpu i u kompresor. Turbina je patentirana 1909.g., patentima broj 1061 142 i 1061 206 prototip turbine bez lopatica iz 1911.g. prikazuje slika 21.). Nakon turbine patentiran je gromobran a zatim slijede mjerači i pokazivači brzine kako automobilski tako i brodski, mjerači protoka, mjerači frekvencije i na kraju metoda zračnog transporta patent broj 1655 113 i kao posljednji 1927.g. (*Uređaj za zračni transport pod brojem 1655 114*). U ovom tekstu opisani su samo neki od 113 patenata što ih je Tesla podnio patentnom uredu SAD-a od 1885. do 1927.g., međutim Tesla je prijavljivao patente (ili je zaštićivao iste) u još 25 država, najviše u Velikoj Britaniji 28, Njemačkoj 24, Australiji 14, Francuskoj 13, Italiji 11, Kanadi 10, Mađarskoj 7, Austriji 4, Rusiji 4, Švicarskoj 4, Španiji 4..., tako da je teško utvrditi točan broj registriranih patenata (pretpostavlja se 250 – 350), a još teže ukupan broj izuma, jer mnoge nije registrirao zbog financijskih poteškoća , a neke zbog nedostatka odgovarajućih materijala za proizvodnju prototipa za iste (danas se najčešće govori o 700 izuma).

U svojim kasnijim godinama Tesla se pored elektriciteta bavi i energijom općenito (kako on kaže energijom životne sredine), odnosno pretvaranjem prirodne energije, gravitacijom, mehaničkim vibracijama i sl. Ovo objavljuje u časopisu „Stoljeće“ 1900.g. što je protumačeno kao *“perpetuum mobile”* od mnogih čitalaca, pa je to na kraju demantirao u pismu 1900.g. Volteru Klaudenu jednom od čitalaca pomenutog lista.

Tesla najčešće spominje *svjetlosnu energiju* i gotovo je smatra osnovnim oblikom energije i doista je kroz svoj rad često ističe. *Najprije polarnu svjetlost u pokusima u fizici u Višoj realnoj školi u Karlovcu, u isto vrijeme svijetlo nebo u Lici (iznad Raduča), kasnije iskrenje komutatora Grammeovog stroja u Politehničkoj školi u Grazu, dalje svjetlosni učinci u vakumskim cijevima i na kraju experimenti s munjama u Colorado Springsu.* Za mnoge svoje patente Tesla je vodio sudske sporove, najpoznati, najduži i najkontraverzni od njih je spor za radio s talijanskim naučnikom M.G. Marconiem koji je za isti dobio 1911. g. Nobelovu nagradu, na što se Tesla žalio 1915. g. i Vrhovni sud SAD-a donio je konačnu odluku u junu 1943.g. (pet mjeseci nakon Tesline smrti) o poništavanju Marconieva patenta 763,772 od 28.06.1904. u korist Teslinog patenta od 15.05.1900.g. (Tesla nije dobio Nobelovu nagradu ni za ovaj ni za bilo koji drugi patent). Mnogi suvremeni, a vjerojatno i budući pronalasci nalaze ishodište upravo u Teslinim otkrićima. Najveći dio pisane Tesline ostavštine od 80-120 hiljada stranica dokumenata, danas je pohranjen u njegovom Muzeju u Beogradu (oko 70 000), a ostatak u Morganovoj banci u New Yorku te u središtu FBI-aja.

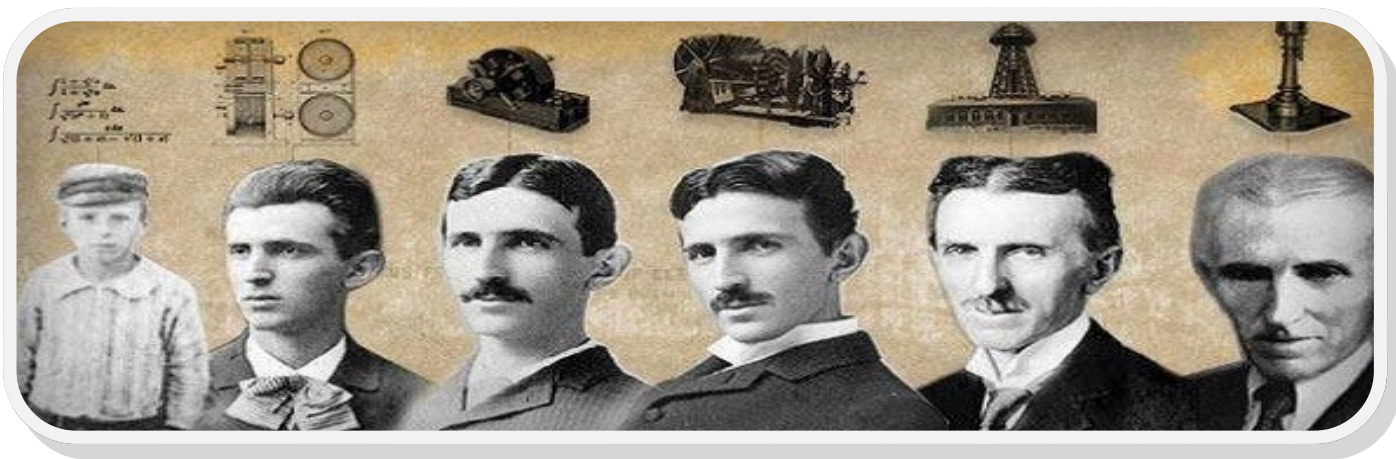
Najveće priznanje slavnom naučniku svakako je ime jedinice magnetske indukcije od 27.06. 1956.g. u SI sustavu 1 T (Tesla), definirane kao indukcija homogenog magnetskog polja koje djeluje na vodič silom od jednog njutna po metru duljine vodiča, ako je vodič okomit na polje i njime teče stalna struja jakosti jednog ampera. Od ostalih obilježja svakako treba izdvojiti: Ime jednog kratera na Mjesecu, imena tvornica u Hrvatskoj, Češkoj, Srbiji,..., imena škola i ulica, Muzej Nikole Tesle u Beogradu, spomenike na Niagari, Beogradu i u Gospiću (do 1991.g.) rad hrvatskog kipara Frane Kršinića (jedan od njih na slici 22.), Memorijalni centar “Nikola Tesla” u Smiljanu. Posljednjih 10 godina Tesla je živio u Hotelu New Yorker na 33. katu u New Yorku. Jedini siguran prihod bila je mjesečna dotacija od Vlade Kraljevine Jugoslavije u iznosu od 500 \$. Tesla je umro 07.01.1943.g. u New Yorku, a vijest o njegovoj smrti objavio je preko

Slika 22.

radija 10.01.1943. gradonačelnik New Yorka La Guardia riječima koje je napisao slovenski književnik Luj Adamić . *“Nikola Tesla je umro. Umro je siromašan, iako je bio jedan od najkorisnijih ljudi što su ikada živjeli. Ono što je stvorio veliko je i kako vrijeme prolazi postaje sve veće... Tesla je bio veliki humanista, čist naučni genije, pjesnik u nauci...”*

Pravoslavno opelo održano je u katedrali Sv. Ivana u New Yorku 12.01.1943.godine. Službu na engleskom jeziku vodio je biskup William T. Manning a opelo na srpskom jeziku proto Dušan Šukletović. Teslino tijelo ispraćeno je iz katedrale uz zvuke violine Zlatka Balokovića (hrvatski violinist-Teslin prijatelj), koji je odsvirao melodiju srpske pjesme “Tamo daleko”. Sahrana je obavljena isti dan na Frenklifskom groblju u Ardsleyu, kasnije je tijelo exhumirano i kremirano. Zlatna urna s njegovim posmrtnim pepelom prenijeta je 1957.g. u Beograd gdje se čuva u Muzeju Nikole Tesle .

DANI NIKOLE TESLE U PULI

*Dane Nikole Tesle održavamo svake godine (prvi put od 01. do 15.07. 2011.god. povodom 155.godina Nikole Tesle). Ova manifestacija je zamišljena kao centralni projekt našeg društva ali i kao događaj od značaja za naš grad. Prvih nekoliko godina **Dani Nikole Tesle** održani su u julu mjesecu povodom Teslinog rođenja, a obično započinjali izložbom koja prezentira naš kulturni i nacionalni identitet, zatim nastavili predavanjem (tribinom) na temu iz Teslinog života i njegovog naučnog rada i završili polaganjem cvijeća ispred Teslinu biste u Puli i druženjem za članove i prijatelje Društva.*

Posljednjih godina ovaj projekt obuhvaća sve aktivnosti društva vezane uz Teslu i provodi se kroz cijelu godinu. Pored već navedenih uključene su i slijedeće aktivnosti: obilježavanje godišnjice smrti 07. januar, posjeta Memorijalnom centru Nikola Tesla u Smiljanu, izdavanje prigodnog kalendara i časopisa koji dodatno podsjećaju na lik i djelo velikog naučnika. Ove godine uključena je i posjeta Gospiću i Raduču (Drenovcu Radučkom) i priprema posjeta Štikadi, Tomingaju i Deringaju mjestima vezanim za Teslu i njegove najbliže pretke. Sve naše manifestacije vezane uz Teslu ispratili su i mediji (Glas Istre, Regional Express, Barkun, Rojcnnet, Portal Grada Pule, TV Istra, TV Nova Pula a prošle godine i HTV na svojem prvom i četvrtom programu u emisiji Prizma) na čemu im se posebno zahvaljujemo.

Podsjetimo se prvih Dana Nikole Tesle sa nekoliko slika i uz tekst novinara Glasa Istre g. M. Radića.

ODRŽANI DANI NIKOLE TESLE

Predavanjem o životu Nikole Tesle članovi Srpskog kulturnog društva "Nikola Tesla" obilježili su u svojim prostorima u Rojcu 155. godinu rođenja ovog velikog izumitelja iz Smiljana kraj Gospića, koji je svojim patentima zadužio cijeli svijet. O Tesli je prilično iscrpno govorio profesor matematike Milan Čubrilo. Podsjetio je na Teslin put od rođenja u obitelji gdje su muški članovi bili ili svećenici ili oficiri, preko njegovog školovanja u gimnazijama u Gospiću i Karlovcu, kada se jako zainteresirao za predavanja o polarnoj svjetlosti. Nakon tehničke škole u Grazu zapošljava se u centralnom telegrafskom uredu i izumljuje aparat za pojačanje glasa kod telefona, što je početak njegovog stvaralačkog rada. Godine 1884. odlazi u SAD gdje se zapošljava u Edisonovoj kompaniji Machine works, ali ubrzo odlazi radi razilaženja s Edisonom po pitanju korištenja izmjenične struje te tri godine kasnije u New Yorku osniva Tesla Electric Company i kreće sa serijom patenata. Taj njegov izumiteljski niz nastavlja se nakon posjeta Lici 1889. kada registrira još 80 patenata među kojima je i električna žarulja, a tri godine kasnije predlaže upravi Zagreba da izgradi posebnu hidroelektranu izmjenične struje.

Pored predavanja, u sjedištu SKD-a "Nikola Tesla" u Rojcu postavljena je i izložba, za što je bila zadužena Branka Daić Bursać. U jednoj prostoriji izložene su fotografije starih kuća, tradicionalnog autohtonog dinarskog tipa gradnje kakve postoje u sjevernoj Dalmaciji, Baniji, Lici i Kordunu, gdje žive hrvatski Srbi, a u drugoj su izložene narodne nošnje pripadnika srpske nacionalne manjine iz Dalmacije i Like. Članovi Društva i poštovaoci Nikole Tesle također su kao i svake godine od svog osnivanja položili cvijeće na njegovu bistu u Puli./Glas Istre/

*Detalj sa prvih **DANA NIKOLE TESLE - 08.07.2011.***

Publika na predavanju 155. godina Nikole Tesle

PRVA IZLOŽBA - GRADITELJSKO NASLIJEĐE SRBA IZ LIKE, DALMACIJE, BANIJE I KORDUNA

POSJETITELJI NA PRVOJ
IZLOŽBI – LIKA NA STARIM
RAZGLEDNICAMA DO
1935.G.

Izložba - **PRAVOSLAVNI HRAMOVİ U RH** - izložbu čini 40 slika koje se kao trajni postav nalaze u sjedištu Društva. (Izložbu postavila Branka Daić Bursać).

9. DANI NIKOLE TESLE U PULI

07.01.2019.g. u znak sjećanja na velikog naučnika polaganjem cvijeća ispred spomenika Nikole Tesle u organizaciji SKDI "Nikola Tesla" a pod pokroviteljstvom Grada Pule i Istarske županije uz prisustvo zamjenice gradonačelnika gosp. Elene Puh Belci i članova našeg društva i drugih simpatizera započeli su 9. Dani Nikole Tesle u Puli. Cvijeće su položili u ime organizatora Branka Daić Bursać i Dobrivoje Jaćimović a u ime VSNM Milan Rašula.

Predsjednik SKDI "Nikola Tesla" Milan Čubrilo prisjetio se životnog puta našeg izumitelja, njegovih slavni izuma te je poručio kako Tesla spada među najkorisnije osobe u povijesti koje su promijenile svijet uvijek trudeći se poboljšati život svih ljudi. Istaknuta tabla sa natpisom "Park Nikole Tesle" podsjeća na inicijativu (zahtjev) našeg društva upućen Gradu Pula putem MO Monte Zaro prije tri godine da se navedeni park (ili jedan njegov dio) nazove po Nikoli Tesli.

Iz razgovora sa dogradonačelnikom g. Robertom Cvekom (07./2018.) razumjeli smo da je moguća realizacija zahtjeva do 2021. godine do kada je planirano preuređenje postojećeg parka i prostora uz njega. (Sadržaj zahtjeva bez priloga u nastavku.)

Srpsko kulturno društvo Istre " Nikola Tesla "
Pula, Gajeva 3

OIB: 94610524892
Pula, 23.03.2016.god.

Grad Pula
Gradonačelnik Boris Miletić
Odbor za utvrđivanje imena ulica i trgova

Poštovani,

Srpsko kulturno društvo Istre „ Nikola Tesla " Pula (u daljnjem tekstu SKDI "Nikola Tesla") na sjednici održanoj 05.01.2016.godine donijelo je odluku o pokretanju inicijative za preimenovanje Huguesovog parka u Park Nikole Tesle.

Ideja za pokretanjem ove inicijative postoji od formiranja SKDI "Nikola Tesla" dakle nepunih 12 godina i više puta je već najavljena prilikom obilježavanja "Teslinih" godišnjica putem medija, zatim na predavanjima i tribinama koje redovito održavamo svake godine a u posljednje vrijeme u sklopu "Dana Nikole Tesle" (ove godine 6. put). SKDI "Nikola Tesla" je Udruga srpske nacionalne zajednice i bavi se očuvanjem kulturnog i nacionalnog identiteta Srba kako na području grada Pule i Istarske županije isto tako i na području Republike Hrvatske u cjelini. Jedna od najznačajnijih aktivnosti je očuvanje lika i djela Nikole Tesle našeg najvećeg znanstvenika i sigurno jednog od najvećih svjetskih znanstvenika na polju elektrotehnike i elektriciteta uopće. Kako se ove godine obilježava 160.godina od rođenja velikog znanstvenika i 120. godina od završetka prve moderne hidroelektrane na Niagari izgrađene po njegovoj ideji, što je SKDI "Nikola Tesla" planirao obilježiti prigodnim manifestacijama u sklopu 6-tih "Dana Nikole Tesle" prema slijedećem planu:

- polaganjem cvijeća 07.01.2016. i 10.07.2016.g. ispred spomenika Nikoli Tesli.
- izdavanjem kalendara za 2016.g. sa slikom Tesle i nekoliko značajnijih obilježja vezanih uz Teslu.
- izdavanjem jednog broja časopisa posvećenog Nikoli Tesli.
- organiziranjem prezentacije ili tribine o životu i djelu Nikole Tesle.
- organiziranje izložbe o Nikoli Tesli.
- organiziranjem posjete Memorijalnom centru "Nikola Tesla" u Smiljanu.

Želja nam je da se i Grad Pula uključi u navedene manifestacije i pomogne nam u njihovoj kvalitetnijoj realizaciji a isto tako donese Odluku o preimenovanju Huguesovog parka (ili bar njegovog srednjeg i zapadnog dijela) u Park Nikole Tesle kako bi obilježavanje navedenih godišnjica bilo potpunije, a navedenim

Parkom i tako dominira (u kulturnom smislu) punih 50 godina Spomenik Nikoli Tesli i doista bi bilo lijepo da se on po njemu i nazove tim više što na navedenom parku nema kućnih brojeva pa time nema ni nekih većih administrativnih zapreka.

U prilogu dva izvotka iz plana Grada s vidljivom lokacijom Parka i dvije fotografije parka i na jednoj od njih

fotomontaža novog naziva.

Obavijest:
Mjesnom odboru " Monte Zaro "
Pula, Radićeva 25

Odbor za provođenje inicijative:

1. Branka Daić-Bursać

2. Dobriyoje Jačimović

3. Milan Čubrilo

Predsjednik SKDI "Nikola Tesla":
Cedo Grabež

Obilježena 163. godišnjica rođenja Nikole Tesle (Regional express 10.07.2019.)

POLOŽENI VIJENCI ISPRED SPOMENIKA NIKOLI TESLI

Danas je u Puli, u Huguesovom parku, polaganjem vijenaca obilježena 163. godišnjica rođenja velikana znanosti i inovacija Nikole Tesle. U znak sjećanja na velikog znanstvenika vijence su, u društvu okupljenih građana, položili zamjenik gradonačelnika Pule Robert Cvek i predsjednik SKDI "Nikola Tesla" Milan Čubrilo u ime VSNM predsjednik Miloš Bajić. Nakon minute šutnje i odaje počasti Tesli, predsjednik SKDI "Nikola Tesla" Milan Čubrilo prisjetio se životnog puta slavnoga izumitelja te je poručio kako Tesla spada među najkorisnije osobe u povijesti koje su promijenile svijet.

Nikola Tesla rođen je u Lici 1856. godine i nevjerojatnim je izumima, poput naizmjenične struje i radio uređaja te svojim uspješnim patentima, promijenio svijet uvijek se trudeći poboljšati svakodnevni život svih ljudi. Zapamćen po skromnosti, često je govorio kako on zapravo nije izumitelj već tek otkrivač stvari koje već postoje i koje se zapravo nalaze svuda oko nas. Tesla je patentirao oko 700 pronalazaka, od kojih su mnogi znatno unaprijedili razvoj suvremene znanosti i svijeta.

(rex)

U donjem desnom kutu slike uz spomenik vidimo našu tajnicu gosp. Branku Daić Bursać i profesoricu iz Bolzana gosp. Ljubicu Rapo kako pripremaju mjesto za cvjetni aranžman ispred Tesline biste.

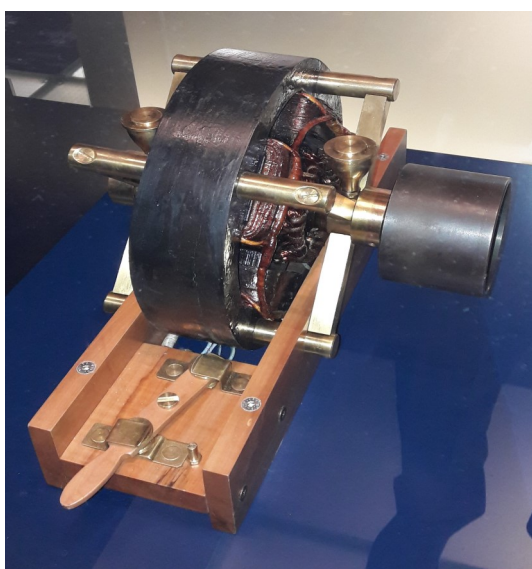
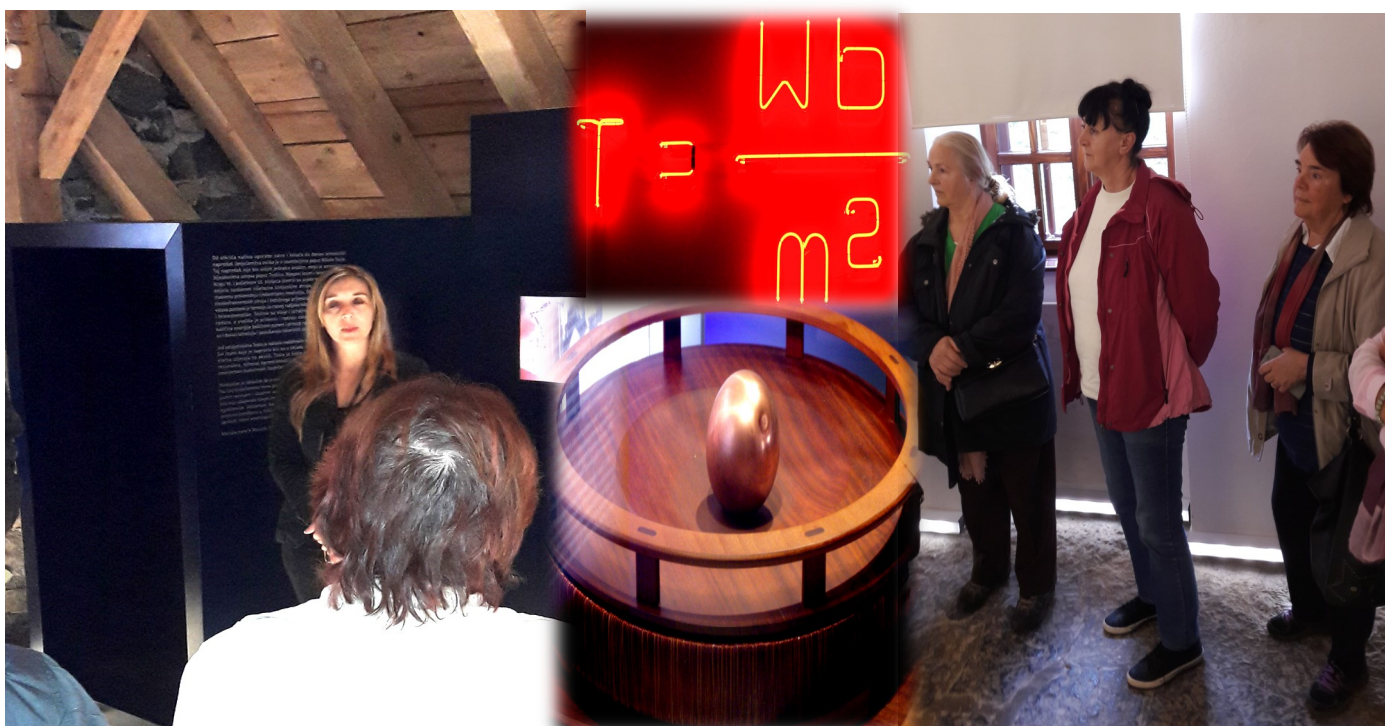
Na donjoj slici vidimo snimatelja i novinara TV Nove Zorana Burazerovića (lijevo) i Miljenka Vidulina (desno) a u sredini je fotoreporter Regionala Manuel Angelini.

U donjem desnom kutu slike insert iz Vijesti TV Nove od 10.07.2019.godine.

Izlet - Smiljan - Gospić - Raduč - 26.10.2019.

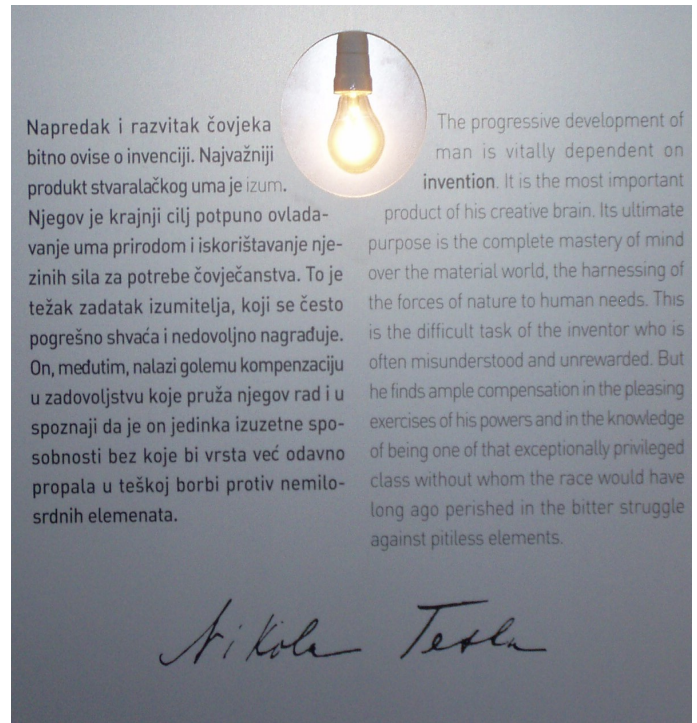

Na samom ulazu Memorijalnog centra „Nikola Tesla“ Smiljan nalazi se Teslina aluminij-ska skulptura (rad kipara Mile Blaškovića), koja djeluje da je ništa ne interesira u Memorijalnom centru pa ni naši „članovi“, ipak naši izletnici bez obzira na prividnu „odbojnost“ odmah su se rado fotografirali sa „Teslom“ i pojedinačno i u grupama. U pozadini slike obnovljena SPC Sv. apostola Petra i Pavla u kojoj je od 1852.—1863.g. službovao Teslin otac Milutin i u kojoj je 1856.g. kršten Nikola Tesla. Na slici dolje lijevo

Na slici gore naši članovi i njihovi gosti zainteresirano slušaju gosp. Sanju dok im izlaže i demonstrira kako radi Columbovo jaje (princip okretnog magnetskog polja - patent 381,968—jedan od najčešće primjenjivanih Teslinih patenata).

Na donjem dijelu slike visoko frekventni transformator s kojim je Tesla izvodio eksperimente u New Yorku i Colorado Springsu sa strujama visokog napona i velikih frekvencija uključujući i bežični prijenos - mi smo vidjeli da električna svjetiljka može i bez kontaktno da svijetli.

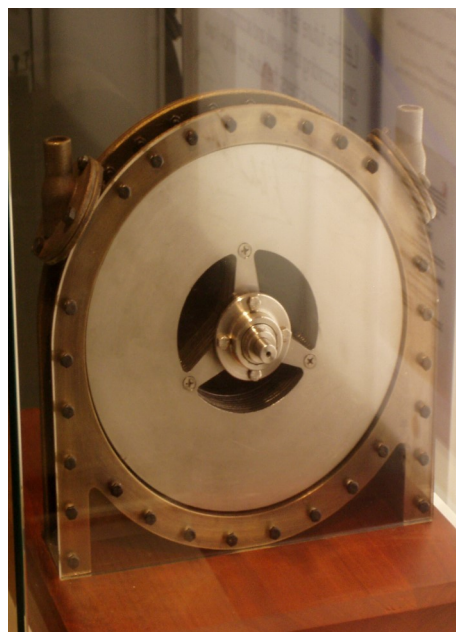
Vidjeli smo još (na slici lijevo gore) repliku ispitne stanice iz Colorado Springsa sa bakrenom kuglom na vrhu pomoću koje je Tesla uz visoko frekventni transformator i još nekoliko električnih aparata proizvodio umjetne munje do 40 metara duljine.

Gore desno je jedna od brojnih Teslinih izjava - ova je vezana za pronalazaštvo i iskorištavanje prirodnih sila za potrebe čovječanstva .

Slika dolje lijevo je replika brodića iz 1898.g. patent br. 613809 kojim je Tesla postao začetnik daljinskog upravljanja (telemehanike do tada nepoznate grane tehnike), ali i robotike, koje će kasnije naći široku primjenu od dječjih igračaka do svemirskih letjelica bez ljudske posade.

U sredini dolje replika Tesline turbine - patent broj 1061,142 i 1061,206.

Slika dolje desno je gospodarstveni objekt uz Teslinu rodnu kuću sa koje je on kao dječak izveo skok sa padobranom (kišobranom) i pritom polomio nogu. Ispred zgrade vidimo i gosp. Ljubu koja se sprema izvesti nešto slično sa nešto manje visine (nadamo se bez većih posljedica).

Obišli smo Pravoslavno groblje Jasikovac i na njemu nove spomenike Teslinim roditeljima Đuki i Milutinu Tesli. Na slici dolje poledina spomenika gdje na Milutinovom ispod krsta piše ćirilicom „svomu dobromu ocu“.

Uz spomenike je i donatorska tabla na kojoj pored ostalog piše:

“ Blagoslovom episkopa Gornjokarlovačkog g. Gerasima, inicijativom paroha Gospićko-Smiljanskog jereja Dragana Mihajlovića i imena donatora g. Duška Ljuštine, g. Rade Šerbedžije, g. Siniše Kukića i naknadnog donatora g. Milana Bandića“

U Gospiću smo još posjetili kuću u kojoj je stanovala porodica Tesla (slika gore lijevo) i školu (slika desno - nekad nižu realku) koju je završio Tesla. Na praznom prostoru desno od škole do 1991.g. nalazila se Srpska pravoslavna crkva Sv. Đorđa u kojoj je služio Teslin otac Milutin Tesla i ujak Petar Mandić.

Slijedi Raduč : *Na slici dolje lijevo brijeg Okič (683 m) pored kojeg je bila rodna kuća Teslinog oca Milutina i djeda Nikole čije ostatke vidimo na slici dolje desno. Na ovaj brijeg ali i na ostala uzvišenja u Raduču Tesla se volio uspinjati prilikom svakog dolaska kod djeda u Raduč, odakle bi za vrijeme ljeta promatrao posebno svijetlo nebo a za vrijeme oluje kako se munje podižu od tla prema nebu. Nešto više o Teslinim dolascima u Raduč i mogućim povezivanjem sa silama prirode možete pročitati u članku g. Branka Tesle objavljenom u časopisu Hrvatskog planinarskog društva Hrvatski planinar u broju 7-8/2006. godine pod naslovom Planinarske šetnje Nikole Tesle. Tlocrt Tesline planinarske staze možete vidjeti na zadnjoj strani ovog časopisa, a u narednom članku „Priprema izleta ...“ panoramu čitavog područja fotografiranu sa “pogledala“ (plato na cesti pri vrhu Bunovca). Nešto više o mogućoj sličnosti i geografskoj povezanosti svjetlosti i munja u Velebitu iznad Raduča sa onima u Colorado Springsu pisat ću u jednom od narednih brojeva našeg časopisa.*

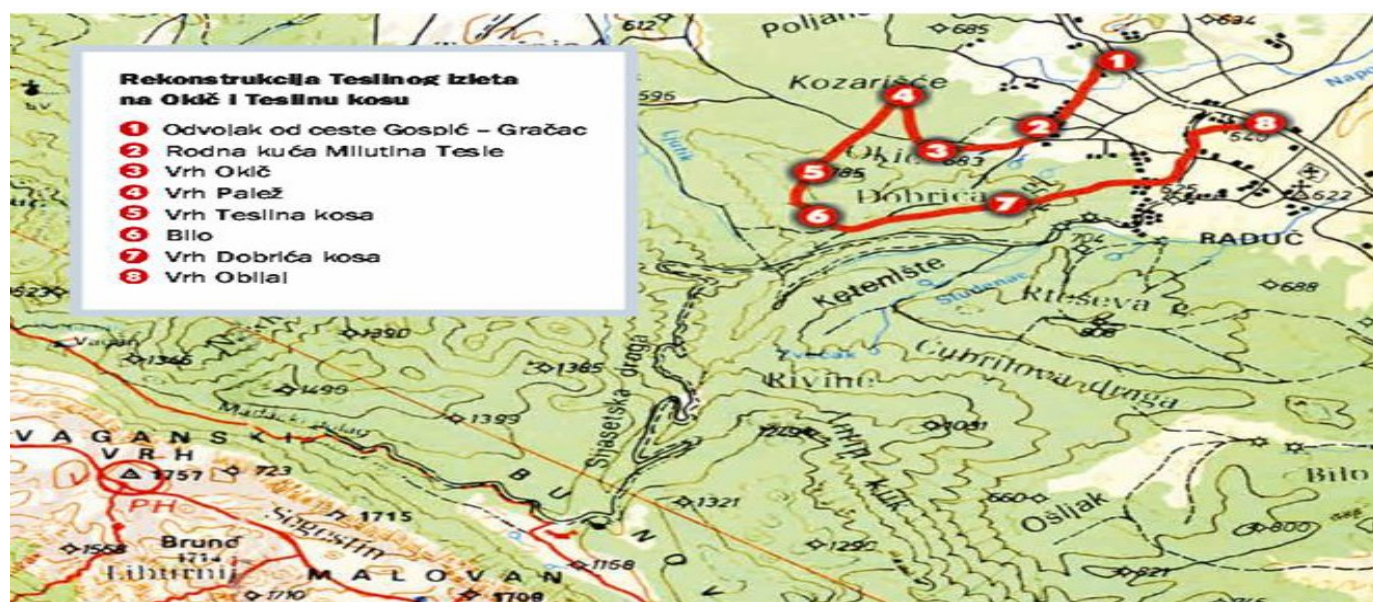

Priprema izleta mjestima rođenja Teslinih roditelja Raduč - Tomingaj (ljetno 2019.god.)

Cilj ovog puta (akcije) je uspon na Bunovac 1200 m NV (jedno od uzvišenja na Velebitu iznad Raduča) i fotografiranje "Tesline" planinarske staze. Dolje na slici ispod tlocrt staze rad Branka Tesle (rođen u istoj kući gdje i Teslin otac Milutin).

U ovoj akciji učestvuju još Ilija Grubišić i Milan Gnjatović (obojica danas žive u Republici Srbiji).

Od Raduča do Bunovca vodi šumska cesta "neprohodna" u jednom svojem dijelu više od 20 godina zbog sumnjivog minskog područja što je i nama stvaralo problem uz odrone na pojedinim mjestima što su uradile šumske bujice, međutim drugi dan smo uspjeli uspeti se do "pogledala" (plato na cesti pri vrhu Bunovca) odakle sam i radio ove snimke.

*1 - 8 Cesta Gospić -Gračac kroz selo Raduč. 1 - Skretanje prema Okiču kod kuća Pokrajskih.
3 - Brijeg Okič u čijem se podnožju nalazila rodna kuća Teslina oca Milutina i djeda Nikole.
8 - Brijeg Obljal u čijem se podnožju nalazila kuća Tesline babe po ocu Ane Kalinić.*

Cilj drugog dana ovog puta je doći u selo Raduč i pronaći i snimiti ostatke rodne kuće Teslinog oca Milutina i djeda Nikole, koji se nalaze u podnožju uzvišenja Okič (683 m NV) slika dolje. Prema Okiču smo skrenuli između kuća Pokrajskih i kuća Kalinića. Ovaj lokalni put u jednom svojem dijelu nije korišten više od 20 godina. U ovoj akciji još učestvuju Ilija Grubišić i Dujo Došen. Došen na slici dolje uz Teslin kalendar još uvijek uklanja ostatke prepreka sa lokalnog puta koji vodi Teslinoj kući i sa samog kućišta. Na slikama dolje osim Okiča i gosp. Došena vidljivi su i ostaci rodne kuće Teslina oca i djeda koji nisu ničim obilježeni kako bi ukazali da su tu rođeni i živjeli Teslini najbliži preci po ocu, iako je g. Branko Tesla u svojem članku u časopisu Hrvatskog planinarskog društva kojeg sam spomenuo u prethodnom našem članku izrazio nadu da će se naći neko društvo koje će to obilježiti zajedno sa Teslinom planinarskom stazom.

Poslije Raduča na redu je Tomingaj, ali na putu je Štikada

Ovaj put imao je tri cilja: 1. Posjetiti i snimiti u Štikadi (mjesto na šestom kilometru od Gračaca prema Gospiću) SPC Sv.apostola Petra i Pavla u kojoj je nakon završetka bogoslovije svoju prvu službu odradio Teslin otac Milutin (crkva je uništena u II. Svjetskom ratu i sad se obnavlja u režiji Ministarstva kulture R. Hrvatske slika pored teksta lijevo). Za ovu crkvu vezana je i jedna zanimljivost, naime prema predanju jednog dijela Tesline porodice pored nje na putu od Tomingaja prema Raduču (ili Smiljanu) u zaprežnim kolima 1856. godine rođen je Nikola Tesla.

2. Posjetiti **Tomingaj** (mjesto na sedmom kilometru malo u lijevo od Gračaca prema Udolini) rodno mjesto Tesline majke Georgine (Đuke) Mandić i djeda Nikole Mandića. Sa slike dolje desno je vidljivo da u kući već dugo nitko ne živi (ranije su živjeli potomci Nikole Mandića). Zapuštena i napuštena kuća ne daje ničim do znanja da su na tom ognjištu rođeni i živjeli Teslini najbliži preci po majčinoj liniji. Za pomoć za pronalaženje lokacije kuće zahvalnost dugujem g. Bogdanu Popoviću i njegovoj supruzi, koji u Tomingaju borave samo za vrijeme ljeta.

Poslije Tomingaja pažnju privlači Deringaj

(mjesto na desetom kilometru od Gračaca prema Korenici) u kojem se nalazi Srpska pravoslavna crkva Presvete Bogorodice mjesto službovanja i počinka Teslinog pradjeda Tome Mandića, djeda Nikole Mandića i ujaka Tome Mandića .

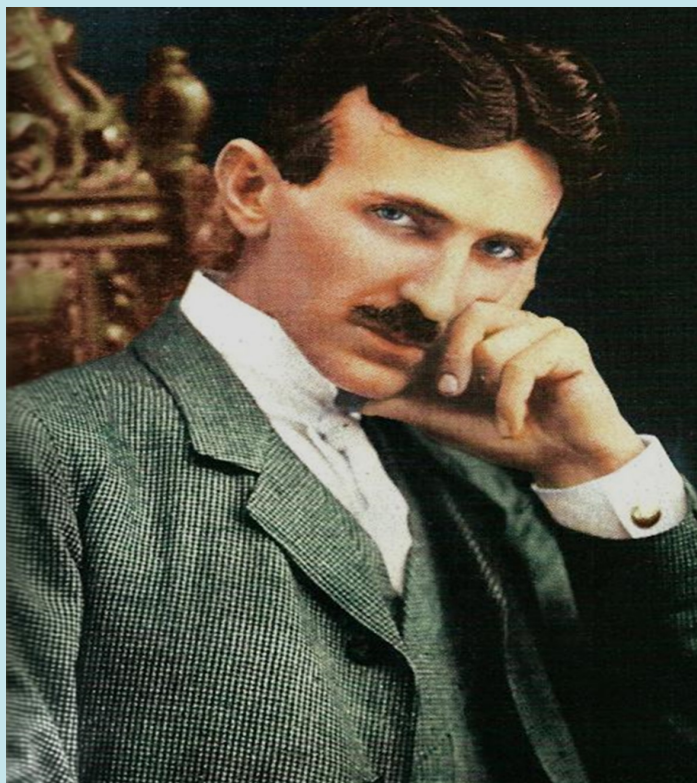
Crkva na slikama u sredini, a na slikama dolje s lijeva na desno spomenici u dvorištu crkve Teslinom pradjedu Tomi Mandiću, djedu Nikoli Mandiću i ujaku Tomi Mandiću. Dolje desno slika ukopnog mjesta. Na spomeniku Teslinom pradjedu nema nikakvog natpisa, dok su natpisi za djeda i ujaka čitljivi i na ćirilici s tim da je spomenik ujaka Tome Mandića polomljen.

U sklopu - 9. Dana Nikole Tesle za 28.12.2019. god.

(vidljivo na plakatu ispod) planirana je i prezentacija o životu i djelu Nikole Tesle povodom 120. godina njegovog odlaska u Colorado Springs, prigodna izložba slika i pregled rada SKDI Nikola Tesla u proteklih 15. godina. Na eksperimente u Colorado Springsu podsjećamo samo sa dvije fotografije - prva pokazuje Teslinu ispitnu stanicu, a druga Teslu kako sjedi ispod munja u laboratoriju - Teslina fotografija je vjerojatno fotomontaža ali munje su sigurno stvarnost što je i bio cilj eksperimenta.

Završetak **9** Dana Nikole Tesle u Puli

28.12. 2019.god. od 18 : 00 - 21: 00
u prostoru SKDI "Nikola Tesla" Pula, Gajeva 3
Prigodna izložba slika i prezentacija
na temu " 163.godine Nikole Tesle "
i 15. godina SKDI "Nikola Tesla"

1856.-1943.-2019.

Teslina ispitna stanica Colorado Springs-1899.

Tesla u laboratoriju ispod munja-1899.g.

VJERSKI PRAZNICI

ВЈЕРСКИ ПРАЗНИЦИ

SKDI „Nikola Tesla“ pored **Uskrsa** i **Božića** obilježava još dva praznika Srpske pravoslavne crkve i to **Veliku Gospojinu** 28. avgusta posjetom **Manastiru Gomirje** i **Sv. Nikolu** 19. decembra u prostorijama društva i to kao svoju **Krsnu slavu**. Pošto je ovaj broj časopisa zaključen prije 19. decembra na ovoj stranici donosimo jednu sliku sa prošlih proslava, lomljenje **slavske pogače** i **SPC Svetog Nikole** u Puli.

Manastir Gomirje, 28.08.2019.god.

Foto: Jagoda Čubrilo

Manastir Gomirje formiran je sa prvim srpskim naseljima u Gomirju, Vrbovskom i Moravicama . Godina 1602. smatra se godinom ustrojenja Manastira Gomirje . Prvi kaluđeri (njih 6) bili su iz dalmatinskog manastira Krke, dakle iz kraja iz koga su poticali i prvi gomirski doseljenici. Narod i kaluđeri Gomirja uz veliki napor i odricanja održali su ovaj manastir sve do danas. (Za nas zanimljivo da je jedan od kaluđera i arhimandrit ovog Manastira pred kraj 19.stoljeća bio Petar Mandić iz Gračaca ujak Nikole Tesle kasnije mitropolit Dabrobosanski u Sarajevu.) Donja slika pokazuje malo veselja u večernjim satima uz „moravac“ (srpsko narodno kolo).

DIO ETNO ZBIRKE SKDI NIKOLA TESLA

NASTUPI DRUŠTVA NA 6. FESTIVALU MULTIKULTURALNOSTI

НАСТУПИ ДРУШТВА НА 6. ФЕСТИВАЛУ МУТИКУЛТУРАЛНОСТИ

Na slikama :

***LIČKI PRSLUK SA TOKAMA
I LIČKA KAPA***

***DALMATINSKA ŽENSKA NOŠNJA**
(prsluk, tkana pregača od ovčje
vune i lanena bijela košulja
vezena na poprsju i oko rukava)*

Na 6. Festivalu multikulturalnosti SKDI "Nikola Tesla" je predstavljeno sa nekoliko portreta Nikole Tesle u izvedbi tajnice društva g. Branke Daić Bursać, ličkom narodnom nošnjom, časopisom br.3, kalendarom za 2019.godinu, jednim panoom sa nekoliko detalja iz Teslina života i ličkom narodnom nošnjom. Na donjem dijelu slike u sredini naša tajnica i zamjenica župana gosp. Giuseppina Rajko. Na slici dolje lijevo prijem povodom 6. Festivala multikulturalnosti kod župana gosp. Valtera Flega.

Slika sa 5. Festivala multikulturalnosti - Tesla u ugodnom društvu (s lijeva) :
Larisa, Jelena, Branka, Mira i Maura.

Dani glagoljaša u Istri Pula, 24.05.2019.god.

Na poziv predsjednika KUD IŽ „Sv. Kiril i Metodij“ Pula učestvovali smo na Danima glagoljaša u Istri u organizaciji navedenog društva u Puli 24.05.2019.g. U točki gdje se udruge nacionalnih manjina predstavljaju poezijom na svom jeziku nas je predstavila gosp. Branka Daić Bursać recitiranjem nekoliko inserata iz poezije Petra Preradovića i Save Mrkalja.

Konzulat Republike Srbije u Rijeci -15.02.2019.g.

- prijem povodom Dana državnosti i ustavnosti Republike Srbije -

Na desnoj strani slike konzul Marjanović i generalni konzul Petrović, za stolom u sredini naš predstavnik na prijemu član GO Dobrivoje Jaćimović do njega i lijevo i desno ostali uzvanici Srba iz Istre Rajko, Slobodan, Rašula i Vulin. Na lijevoj strani slike sopranistica Nevena Đoković a za klavirom Milivoj Veljić koji su obilježili muzički dio prijema. Na umanjenoj slici u lijevom kutu naš predstavnik Dobrivoje na prijemu sa prvom kulinarskom TV zvijezdom iz 80-tih godina prošlog stoljeća na prostoru bivše države Jugoslavije Stevom Karapandžom i njegovom suprugom Renatom.

Koncert "Mladi u operi" 150 godina

Srpskog narodnog pozorišta
Pula (Circolo), 08.11.2019. g.

-klavir Ivana Babović na slici prva s lijeva
- sopran Sara Ristić druga s lijeva
dalje u desno predstavnici domaćina i organizatora: Milan Rašula (VSNM), Vladimir Marjanović (konzul RS u Rijeci), Sara Ristić (sopran), Robert Cvek (dogradonačelnik Pule), Ivana Babović (klavir), Goran Petrović (g.konzul RS u Rijeci)

U donjem desnom dijelu slike naši članovi GO Čedo Grabež i Jovo Vunjak a do njih ja sa gošćama iz Beograda.

Родословна веза Радуча и Билогоре

или још једном о томе да ли је старија кока или јаје

Када ми је проф. Милан Чубрило предложио да за часопис СКДИ „Никола Тесла“ Пула, напишем текст са радном темом о *Радучанима као потомцима Тесле и њиховом доприносу науци*, нашао сам се на грдној муци – како да на пет страница напишем оно што би захтјевало читаву књигу и гдје је текст објављен на 70 страница у мом раду *Билогорски Презименик* (Раделић, Ранко, *Радучани у у Билогори*, Завичајно удруж ење „Билогора“, Београд, 2017, с. 391-458) и који је био основ за приједлог професора Чубрило, био само скраћени приказ једне теме која по значају превазилази и Радуч и Јужне Словене и без претјеривања има глобални, планетарни карактер. Тако овај текст није могао бити више од сажетка сажетак и скоро тек литерарни приступ без пратећег доказног материјала о феномену који за Радучане и њихове потомке, носиоце оног што колоквијално називам „радучки ген“, сродство са једним, а по тези коју сам изложио у поменутом раду, чак и двојцом од пет најумнијих људи који су икада ходали овом планетом, представља немјерљиво породично благо и разлог за понос који се не може пренагласити.

За вријеме турске власти у Лици, Радуч је био у саставу Санџака Крка. У току Бечког рата, од 1683. - 1699. године, највећи дио српског православног становништва које се због опасности 1685. раселило, а Лика била готово пуста, „вратио се после изгона Турака 1689. на своја стара станишта и обновио своја насеља у Лици и Крбави“ (Дабић, С, Војин, *Војна крајина. Карловачки генералат (1530-1746)*, Београд, 2000, стр. 122).

У првом извјештају гдје се помињу конкретни подаци о Радучу (1696), сењски и модрушки бискуп Себастијан Главинић пише: „*Raduč... Nastanjen je vlaškim Rašanima u 50 kuća, od kojih je sto osoba sposobno za oružje*“. (Pešut, Damjan, *Etnička i konfesionalna podjela nakon oslobađanja Like od Turaka*, Senjski zbornik, 24, Senj, 1997.).

Непуне двије деценије након овог помињања Радуча, 1712. год, бечко Дворско повјеренство предузима све потребне кораке за прелазак Лике под војну управу, па је организован и попис да би се добио увид у број насељених породица, њихових земљишних посједа и број расположи-вог војноспособног људства. У извјештају посланом Дворско ратном вијећу 7. маја 1713. налазе се и подаци за Радуч, гдје је евидентирано 69 породица и 775 становника, искључиво српског (влашког) православног поријекла са земљишним посједима, те 5 породица са 25 чланова, пристиглих у насеље у периоду од 8-16 година прије пописа, а које нису посједовале земљу.

Резултати тог првог комплетног пописа неког дијела Војне крајине су сачувани (Kaser, Karl i saradnici (H. Grandits, S. Gruber), *Popis Like i Krbave 1712. godine (Obitelj, zemljišni posjed i etničnost u jugozapadnoj Hrvatskoj)*, Srpsko kulturno društvo “Prosvjeta”, Zagreb, 2003, str. 273-281.), а са њима и детаљнији подаци о 55 презимена, односно 50 ако искључимо очите грешке пописивача (*Cernobagnia - Cernobregiu, Zegliu – Zegliuh и др.*), међу којима су и презимена Покрајац и Тесла (*Teslich*) која нигдје другдје осим у Радучу тада нећемо наћи.

СТАРОСНА ДОБ ПОКРАЈАЦА И ТЕСЛИ У РАДУЧУ 1712.			
Презиме и име домаћина	Мушки 16 год. и више	Мушки испод 16 год.	Женски
Покрајац Михаило, кнез	8	8	15
Покрајац Михаило	5	3	9
Теслић Станко	2	2	5
Теслић Милашин	1	1	5
Теслић Стојак	1	2	4
Покрајац Јован	1	2	3
Покрајци укупно	54	14	27
Тесле укупно	23	4	14

Међу тим презименима је и 21 које препознајемо и у билогорској ономастици:

Бајић (*Baich*), Бунчић (*Buncich*), Гајић (*Gaich*), Данчић (*Duancich*), Деановић (*Deanouich*), Доб-рић (*Dobrich*), Жегарац (*Zegaraz*), Жујановић (*Zuianouich*), Јелача (*Julaza*), Коњевић (*Kogneuich*), Кораћ (*Koraich*), Кнежевић (*Kneseuich*), Никшић (*Niksich*), Панковић (*Painkouich*), Покрајац (*Pokraiaz*), Продановић (*Prodanouich*), Ћурувија (*Chiurunia*), Црнобрња (*Cernobregnia*), Чубрило (*Zubrila*), Теслић - Тесла (*Teslich*) и Шкорић (*Skorich*).

Први писани траг о вези Радуча и Билогоре и поријеклу више породица Покрајаца које већ тада нису биле у познатом сродству, те још неколико породица из Доње Ковачице и других насеља Билогоре, оставио нам је у свом рукопису датираном са 1983. г. **Урош Покрајац** (1924 -1999), чији се чукундјед Милета (Михаило Покрајац) преселио из Радуча у Доњу Ковачицу.

На првом службеном попису читавог Аустријског царства, 1857. године, у Радучу је регистровано 1310. становника, а 1869. год, у тада већ преименованом, Аустроугарском царству, свега 850 житеља, што је јасан знак да одлазак Покрајаца није био изолована појава. Од прве половине 19. вијека, када по породичној предаји Покрајци датирају свој долазак у Доњу Ковачицу, па све до укидања Војне Крајине 1871, из Радуча, родног мјеста Милутина, оца Николе Тесле, али и из других насеља, до дубоко у 20. вијек је текла непрекидна ријека народа из Лике у питому Билогору. Тако се у источној Билогори нашло скоро 300 Радучана, чији је број с временом опао, како због епидемија и одласка у Америку, тако и због страдања у 2. свјетском рату.

Данас, без одговарајућих потврда, не можемо бити сигурни да сви које смо именовали Радучанима потичу баш из овог насеља, јер иста презимена сусрећемо и у околним личким мјестима. Исто тако, није искључено да је још нека породица из поменуте групе од 21 презимена које сусрећемо и у Радучу наша свој дом у Билогори.

Иако има индиција, па и вјероватости да се међу 50 презимена забиљежених у Радучу 1712. и онима накнадно досељеним у том периоду интензивне ревитализације Лике и Крбаве након одласка Турака, са пописа презимена евидентираних у Билогори са радучким коријеном из 1712. године налазимо само два са сигурном потврдом, Покрајце и Тесле.

Од свих ових презимена имамо кроз свједочење Уроша Покрајца и родословна истраживања ограниченог опсега (због одсуства матичних књига које су уништене у 2. свјетском рату, те несигурних породичних предаја које памте само поријекло из Лике али не и исходишно насеље), потврду за поријекло имамо само за 7 презимена које су носиле досељене породице. **ДОДЛИНИЋИ, ДОДНАЉЕТИЋИ И ДОЂАНОВИЋИ** су изумрли, а 2. свјетски рат су дочекали носиоци носили четири презимена: **ГАТАЛИЦА, НОВКОВИЋ, ПОКРАЈАЦ И ТЕСЛА.**

Помињање Тесли у Билогори неодвојиво је од презимена **ГЛУМИЧИЋ** које није регистровано на попису 1948, али га је прије 20. вијека носио у Грубишном Пољу Вукашин (Војо) Глумичић. За њега се удаје **Милка Милутина Тесла**, сестра Николе Тесле. Ћерка Милке и Вукашина, Ангелина (р. 1869) удала се за Петра Лалића са којим је имала Николу и Марију. Милка се преудаје након Вукашинове смрти (†1892).

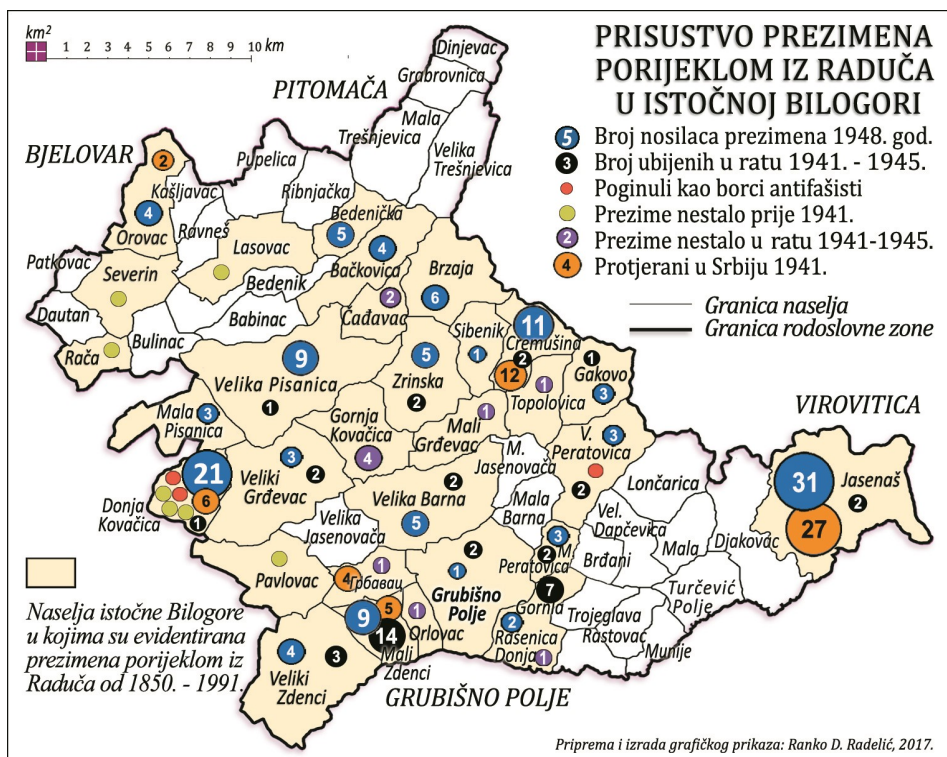
Милка Глумичић р. Тесла, Сењ 1847(48) – 191(8) Г. Поље.

Од 1871. до 1874. појавила се у Билогори епидемија великих богиња, а у међувремену, 1872. и 1873. год. је косила колера. Епидемије посебно погађају 24 насеља уз фреквентније путне правце, тако да у Д. Ковачици од пријашњих 235 српских житеља 1857. године, налазимо 141 на попису 1899. год. Међу Оружници НДХ су у 2. свјетском рату убиле 52 Билогорца са жртвама је свакако било Радучана и овдје и у другим насељима источне Билогоре. У периоду до 1. свјетског рата

33 Радучана су емигрирали у Америку (Гаталица 20, Новковић 5, Покрајац 8), а у предвечерје новог рата, 1941. године, у Билогори их је евидентирано **188**.

Оружници НДХ су у 2. свјетском рату убиле 52 Билогорца са радучким презименима, а **тројица** гину као борци антифашисти (Гаталица 10, Новковић 6, Покрајац 28, Тесла 11). Још **60** њих били су жртве НДХ (Преведено је на римокатоличку вјеру 4 Покрајца, а присилно исељено у Србији у августу 1941. године укупно **56** лица (Гаталица 14, Новковић 4, Покрајац 39). На првом послератном попису становништва у Билогори 1948. регистрована су **133** потомка Радучана у 37 домова: – Гаталице 51(15), Новковићи 2(1), Покрајци 75(19) и Тесле 5(2).

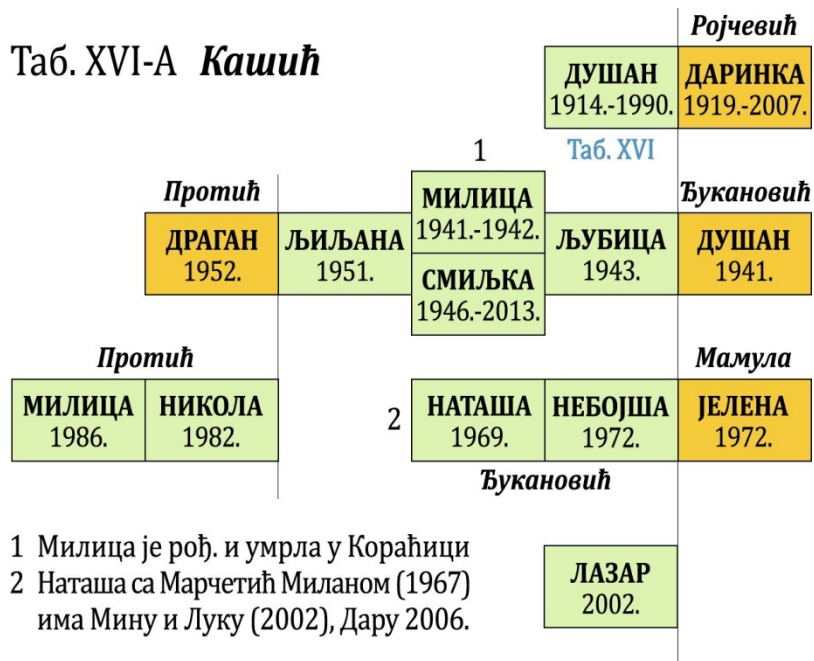
Ако прескочимо злосрећна догађања 1991, на овом би отприлике мјесту, да се ради о другој теми и другом народу, завршили причу и заклопили корице. Да није мале зачкољице – да од лозе Покрајаца након 2. св. рата није потекло 10 или 12 доктора наука, да не воде поријекло из Радуча и да нису у сродству са Теслама!

Та оаза српског становништва, која је 1941. имала једва 18.000 душа, Брозово вријеме дочекало нешто преко 12.000, а 1991. годину око 6.000 у Билогори, написала је и објавила преко 3.000 књига, научних радова и других текстова, не рачунајући новинске написе, гдје је позамашан дио тог опуса рад потомака Радучана. Простор нам не дозвољава да уз помињање доктора наука побројимо и инжењере, професоре, лијечнике и бројне друге високообразоване особе, па се, примјера ради, ограничавамо на подробно истражен родослов Покрајаца, гдје је син већ поменутог Уроша, **Слободан Покрајац** (1951), доктор наука и редовни професор Машинског факултета у Београду.

Урошев отац Миле (Михаило), носио је исто име као и дјед, што је изгледа остатак породичне традиције још од 1712. и радучког сеоског кнеза Михаила Покрајца. Урошев дјед је имао и брата Тому, чија се ћерка Евица удала за Љубана Кашића у Велики Грђевац. Евицин син, протојереј-ставрофор др **Душан Љубана Кашић** (1914-1990) био је ректор београдске Богословије, унук др **Јован Бранка Кашић** (1933-1987) редовни професор на Катедри за јужнословенске језике у Новом Саду, унука др **Љубица Душана Ђукановић р. Кашић** (1943) нефролог и водећи јужнословенски аутор са преко 1500 цитата на свјетској SCI листи, унука др **Смиљка**

Душана **Кашић** (1946-2013) археолог, унука др **Љиљана Душана Протић** р. *Кашић* (1951) бо-таничар, музејски саветник и директор Природњачког музеја у Београду. Из других побочних лоза Покрајаца потиче и етнолог др **Добрила Стевана Братић** (1952-2008), Проф. др **Љубомир Благоје Јазвић** (1928-2004) енолог и оснивач Катедре за енологију у Новом Саду и винарије у Иригу, те још неколицина научника за које имамо само несигурну предају о родословним везама са Покрајцима, али не и коначну потврду уписану у уништеним матичним књигама.

Таб. XVI-A *Кашић*

Дио родослова Кашића (Велики Грђевац), потомака Евице, ћерке Томе Покрајца из Доње Ковачице

Таква потврда нам, до неког ДНК истраживања, недостаје и да одговоримо на кључно питање – Постоји ли директна родословна веза ове гране Покрајаца и са непосредним прецима Николе Тесле прије орјентационог рођења 1790-1800. године његовог дједа, такође Николе, Милутиновог оца? За такву везу било је прилике у периоду дугом читав вијек, све од 1689. г. послје изгона Турака, а знатан земљишни посјед сугерише присуство Тесли, као и Покрајаца у Радучу можда и двије деценије уназад, у широком распону који дијели долазак у Радуч са старог станишта у источној Херцеговини.

У једном идеалном моделу, гдје су потомци свих породица једнако угледни и погодни за везу у браку и гдје би се те везе склапале у истом насељу док се све могућности не исцрпе, са фрек-венцијом од око 4,5 генерације у једном вијеку, Радучанима би поменути период од 120 година био довољан да сви дођу у међусобно сродство. Такав идеалан модел у стварности не функционише, бракови се склапају на ширем простору и продужавају вријеме до хомогенизације, али са друге стране, селективне везе то вријеме скраћују, а узрок те селективности је више или мање пожељан партнер из визуре традиције, чија је мјера углед рода. Већ попис из 1712. и помињање једног Михаила Покрајца као сеоског кнеза и другог Михаила као знатног посједника упућују на тај углед, који се није могао стећи преко ноћи и без деценијског марљивог рада, баш као и традиција свештеника и крајишких официра код Тесли.

У примјеру радучког родослова из новијег времена, који прве познате претке позиционира у другу половину 19. вијека, налазимо везе Тесли, Драшковића, Покрајаца, Басарића и Чубрила. У другом примјеру, уз Жегарце, Коњевиће, Чубриле и Калиниће опет сусрећемо Тесле и Покрајце. Ти и други примјери не дају одговор на наше питање, али указују на високу хомогенизацију попу-лације Радуча, као и на извјесност да су два угледна, магистрална рода Тесли и Покрајаца, такође имали родословне контакте.

Међутим, постоји и друга прича, исто тако на самој граници провјере и тако доброно увијена у маглу историје, политике и националне таштине да без тешкоћа трпи интерпретације различитих провинијенција. Тек кад их ставимо једну поред друге, препознаћемо два поглавља исте приче. Ријеч је о **Руђеру Бошковићу**.

Прескочићемо овом приликом читаве књиге о родослову Бошковића и пратећим историјским подацима, угледа који је имао Руђер Бошковић као универзитетски професор, математичар и физичар, геодета и картограф, астроном и оптичар, конструктор, инжењер и проналазач, путописац и проповједник, археолог, филозоф, пјесник и дипломата, прескочићемо и разлоге којима је заслужио да га зову „утемељивачем савремене науке“ од којег су позајмљивали и крали идеје и формуле, баш као и од Тесле, све до данашњих дана. Поменућемо само чињеницу везану за нашу тему – да су се у једном периоду средином 17. вијека и Бошковићи нашли у источној Херцеговини и да им је презиме патронимик од имена претка чије је изворно презиме, највјероватније дједа Руђера Бошковића, било Покрајчић, односно Покрајац.

Оно што је најважније у свему, што и само израћа на свјетло и исказује се као још жив жар преостао у пепелу балканских суноврата, то је да **Тесле и Бошковићи имају нешто заједничко, а то су Покрајци**.

Инспиративну тезу којом смо до сада тумачили извор бројних академских звања код Покрајаца и њихових потомака као резултат радучких родословних веза Тесли и Покрајаца, можемо дакле проматрати и на алтернативни начин - да је Никола Тесла можда сретан резултат веза Тесли, Мандића, Калинића и Будисављевића, али и поријекла од Покрајаца, који су у давнини дали и несумњивог генија Руђера Бошковића.

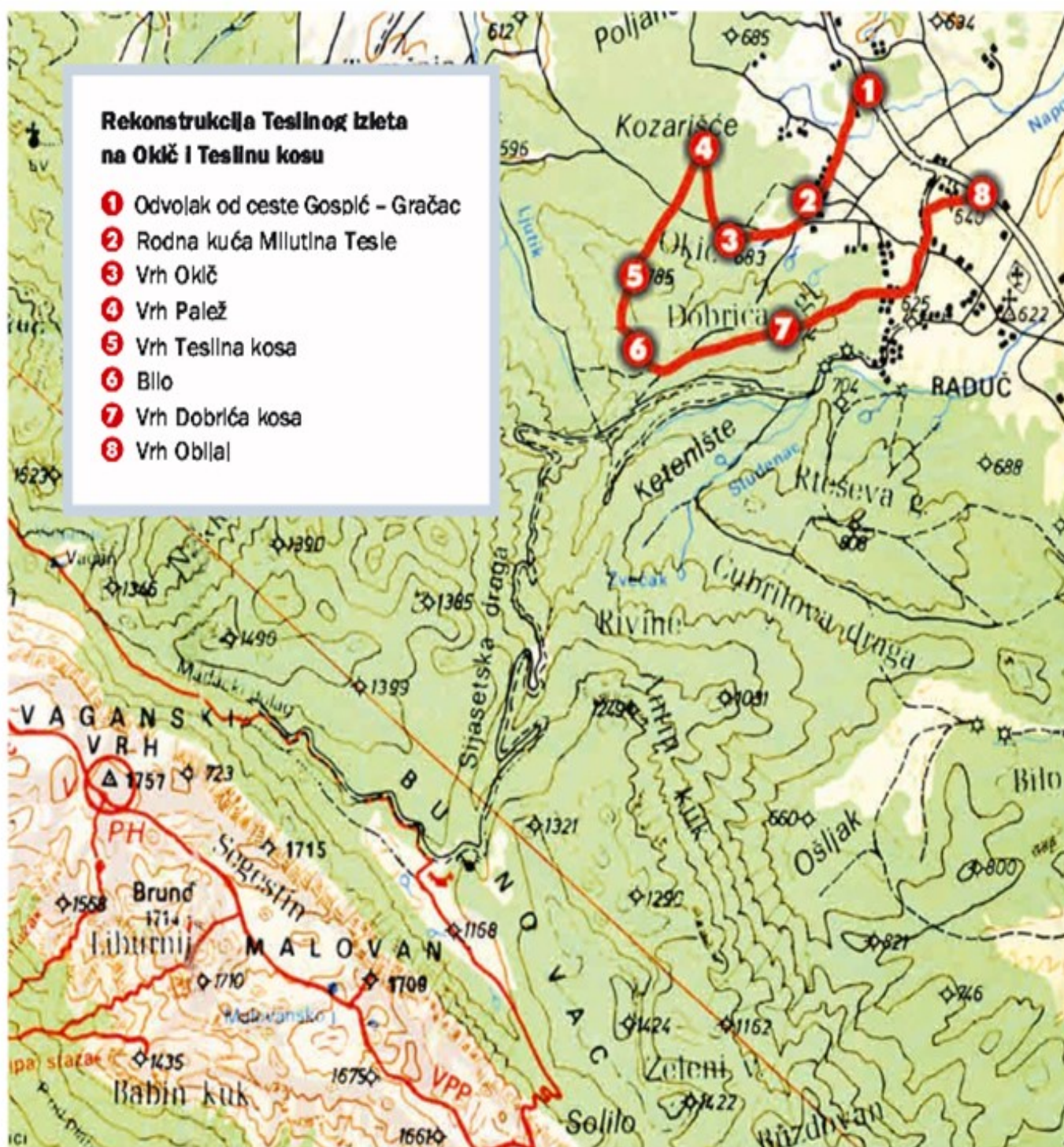
Међутим, Тесле и Бошковићи осим Покрајаца у свом родослову имају много тога заједничког, аскетски и скоро монашки живот Руђера и Николе, као и један начин спознаје који граничи са чудесним. Али, о томе неком другом приликом.

Уза све то, постоји још нешто, пројектовано малтене као дар у досег наше свијести из безмјерне стварности, још један дјелић мозаика који тек даје смисао осталима. Требало је скоро миленијум да сродници Руђера Бошковића, Николе Тесле, Покрајаца, попа Томе Мандића и лоза Будисављевића и Калинића, преко Радуча и Билогоре, вјечно прогоњени и увијек само на корак од ратног пожара и пропасти, стигну на Дунав, на домак Винче и Прве цивилизације, гдје је све и почело. И ту се круг затворио – у 3. миленијуму, али и у другој деценији 76. вијека нашег старог календара, рођени су заједнички потомци светородне лозе Немањића по женској линији и ултимативне планетарне радучке генетске линије.

Будућност ће показати да ли смо својим страдањем и постојањем исписивали историју наде или је то било узалуд. Међутим, по ријечима Маркеса, нема разлога за страх, јер су наше судбе и судбина свијета писане истом руком.

/Ранко Д. Раделић/

Rekonstrukcija jednog od Teslinih izleta na uzvišenja u Raduču (rekonstrukciju uradio Branko Tesla rođen u Raduču u istoj kući gdje i Teslin otac Milutin) .

Malo je poznato da je Nikola Tesla volio dolaziti u Raduč od svojih najmlađih dana i uspinjati se na njegova uzvišenja sa kojih bi promatrao “nebo” koje je za njega bilo posebno svijetlo za vrijeme ljetnih večeri.

- ① — ⑧ Cesta Gospić — Gračac kroz selo Raduč.
- ① Skretanje prema Okiču kod kuća Pokrajskih.
- ② Brijeg Okič u čijem se podnožju nalazila rodna kuća Teslina oca Milutina i djeda Ni kole.
- ⑧ Brijeg Obljal u čijem se podnožju nalazila kuća Tesline babe po ocu Ane Kalinić.